Туркистон бир, ватан бир

Туркистон

Ёшларнинг ижтимоий-сиёсий газетаси

1993 йил 5 июнь • Шанба • № 64 (14092) تورکستان TURKİSTAN Нархи 10 сўм.

Рейтинг билимдонларни аниқлайди

Ҳар кунимиз бирон-бир янгилик билан бошланишига кўникиб қолдик. Фарғона политехника олий билимгоҳининг талабалари имтиҳонларни рейтинг асосида топширмоқда. Илгари негадир имтиҳон ва синовларга пухта тайёргарлик кўрган ҳам ёки йил бўйи ялло қилиб юрган ҳам бир хил баҳо олаверар эди, талабалар ўртасида шунга мослаб латифалар тўқиларди. Масалан, бир талабага имтиҳон топширишингиз учун қанча вақт керак деса, имтиҳон ўзи қачон, бугунми, эртагами, деб жавоб берган экан.

Яқинда ҳамқишлоқ талаба билан автобусда учрашиб қолдим. Саломлашдик, бу бола илгаригидек шаҳар кўчаларида кўринмай қолганди.

— Кўринмайсиз, ўқишлар бўляптими? — деб сўрадим.

— Э, ака ҳозир имтиҳон рейтинг асосида олиняпти, — деди у. — Айтилган топшириқни вақтида бажармасак, керакли бални тўплай олмасак, баҳо қўйилмайди. Ҳатто уйга боришни ҳам камайтирдик.

Рейтинг усули енгил-елпи ўқишга, таниш-билишчиликка барҳам берди. Талабадан ҳар куни уйга берилган вазифа, лаборатория ишларини вақтида бажариш ва керакли бални тўплаш талаб этилади. Имтиҳонга қадар уч босқичда уларнинг билимлари синалади. Барча топшириқларни вақтида бажариб борган талаба ўз-ўзидан имтиҳондан ўтган ҳисобланади.

Механика факультетининг 3-курс талабаси Авазбек Воҳидов билан суҳбатлашдик.

— Рейтинг усули жорий этилгач, талабаларнинг дарсга қатнашишида жиддий ўзгариш юз берди. Дарслардан «қуён» бўлувчи ўртоқларимиз ҳам қадамларини билиб босяпти. Чунки, вақтида бал тўпламасак, жуда қийин бўлишини англаб етдик, — дейди у.

— Талабалар ҳақ, — таъкидлади олий билимгоҳ ректори Раҳмиддин Бурҳонов. — Шунчаки курсдан-курсга ўтиш учун ўқиш барҳам топмоқда. Билим қуйидан мустаҳкамланиб боради. Дарвоқе, рейтинг усули ўқитувчилар билан ҳам шартнома асосида ишлашни талаб қилади. Бу борада дастлабки ишларни амалга оширдик. Баъзи унвонли домлаларимиз уялиб қолди. — Илгари ўқитувчиларнинг фан соҳасида унвони борми, бўлди эди. У ўқитаётган фанини қанчалик билади, дарс бериш маҳорати қандай? Бу билан ҳеч кимнинг иши йўқ эди. Энди бундай бўлмайди. Маош ҳам ҳақиқий жон куйдириб ишлаганларга кўпроқ берилади.

Бу гапда жон бор.

Кўп муаллимларнинг бир хил йўналишдаги лекциялари 15-20 йил мобайнида такрорланаверганидан сийқаси чиқиб, талабаларга ёд бўлиб кетган. Улар замон билан ҳамқадам бўла олмаган, келажак билан қизиқмаган. Энди бу ишлар барҳам топса ажаб эмас.

Р. КАМОЛОВ,
ЎзА мухбири.

«ОСИЁ ЮЛДУЗЛАРИ» УЧРАШДИ

Яқинда Тошкентда Марказий Осиё давлатлари иқтидорли ёшларининг халқаро болаларни ҳимоя қилиш кунига бағишланган «Осиё юлдузлари» анжумани бўлиб ўтди. Унда иштирок этган қадим юртнинг тили, дили, дини бир бўлган турли давлатларининг болалари математика, астрономия, адабиёт, тарих, физика, кимё фанлари бўйича баҳслашдилар. Фан, маданият ҳамда жамоат арбоблари билан учрашиб, ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олдилар.

Марказий Осиё давлатлари бошлиқларининг Тошкент учрашуви натижаси ўлароқ бу анжуман келажагимиз эгалари ёшлар ўртасидаги дўстлик ришталарини янада мустаҳкамланишига муносиб ҳисса бўлди. Кўзлари чақноқ, зийрак болакайлар ўзларининг нималарга қодир эканликларини кўрсатдилар. Катталарнинг ҳайрат ва қувончининг чегараси бўлмади. Уларнинг барча оғир синовларидан ёшлар ҳайиқмай, бемалол ўтишди. Жавоб беролмай, уялиб қолганларни деярли учратмадик. Шу куни катта бир ҳақиқат юзага чиқди. Кўҳна Туркистон тупроғи ниҳоятда истеъдодларга бой экан. Ҳали пешонаси ярқираган бу болалар ичидан давримизнинг Беруний, ибн Сино, Фаробий, Улуғбек, Маҳтумқули, Бердақлари етишиб чиқади. Яна жаҳон аҳли Марказий Осиё деганда алломалар юртини назарда тутади. Илоё, ўша ёруғ кунларнинг келиши рост бўлсин!..

СУРАТЛАРДА: анжумандан лавҳалар.

Суратчи
Ф. ҚУРБОНБОЕВ.

Шу сонга хабар

ЎЗБЕКИСТОН: БАРҚАРОРЛИК ҚАДР-ҚИММАТИ

Мустақилликка эришиб, жаҳон ҳамжамияти томонидан тан олингач, мамлакатимизга бўлган қизиқиш кун сайин ортиб бормоқда. Таассуфки, Ўзбекистонда кечаётган ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ислоҳотларга баҳо бераётганда баъзи бир чет эл ва собиқ марказнинг айрим оммавий ахборот воситалари бирёқламаликка йўл қўйиб, факт ва ҳодисаларни билмасдан ёки атайлаб бузиб кўрсатишга уринмоқда.

Сиёҳ қора бўлса ҳам кўнгил оқ бўлсин экан!

Куни кеча олис океан ортида нашр этиладиган «Новое Русское слово» газетасига кўзимиз тушиб, дунёда холис сўз, инсоф-диёнат ҳали ҳам устивор эканига имон келтирдик. Буни қарангки, иттифоқпараст ҳамкасбларимиз ва ўзимиздан чиққан айрим сўзамоллар бизга тош отиб турганда, хорижлик муаллиф Владимир Пильняк Ўзбекистон ҳақида холис сўз айтишга журъат топибди. Албатта, унда айрим баҳсли ўринлар ҳам йўқ эмас...

Шу мақолани газетамизнинг келгуси сонида эътиборингизга ҳавола этамиз.

ЧОЙ УСТИДА МУЛОҚОТ

Яқинда маданият ходимлари куни муносабати билан Тошкентдаги «Боғи эрам» (аввалги Тельман номли) оромгоҳида ажиб тадбир ўтказилди. Бу ерда эрталабдан шаҳар маданият уйларининг турли ансамбллари ўз концерт дастурларини намойиш қилишди. Боғ маъмурияти томонидан турли ўйин ва беллашувлар уюштирилди. Учиш аттракционлари ҳар кунгидан кўра кўпроқ хизматда бўлди. Тушлик пайтида эса шаҳар маданият ишлари бош бошқармаси томонидан катта дошқозонда дамланган ош тортилди. Дастурхон атрофида фахрийлар, айни кунларда маданий-маърифий муассасаларда фидойилик қилаётган ходимлар ҳамда шаҳримизнинг дам олувчилари қизғин мулоқотда бўлишди. Мустақил Ўзбекистонимизнинг истиқболи йўлида маданият ва маънавиятнинг тутган ўрни ҳамда унинг тарғиботчилари зиммасига юкланган масъулият мулоқотнинг асосий мавзуси бўлди. Муҳими, шаҳримиз маданиятини янада равнақ топтириш учун таклиф ва мулоҳазалар ўртага ташланди.

МАРОҚЛИ ТАНЛОВ

Андижон вилоят Ёшлар Иттифоқи ташаббуси билан вилоят Маданият бошқармаси ҳамда вилоят телерадиокомпанияси ҳамкорлигида ёш қизиқчиларнинг вилоят «Қизиқчи—93» кўрик-танлови бўлиб ўтди.

Танловда вилоятнинг барча туман ва шаҳарларидан 26 қизиқчи иштирок этди. Мароқли ва самимий танловда Соҳибжон Мирзаев биринчи, Қудратилла Парпиев иккинчи ва Зокир Ўрмонов учинчи ўринни эгалладилар.

КОЛЛЕЖГА АЙЛАНТИРИЛДИ

Самарқанд молия техникуми республикада биринчи бўлиб молия коллежига айлантирилди. Бу билим масканининг атамасини шунчаки ўзгартириш эмас, балки ўқиш-ўқитиш самарадорлигини ошириш, мутахассислар тайёрлаш сифатини яхшилаш бўйича кўрилаётган чора-тадбирларнинг ижобий натижасидир.

Техникум коллеж номини олиш билан бирга ўрта махсус таълим мақомини ҳам сақлаб қолди. Бу ерда талабалар ўзлари танлаган касбга қай даражада меҳр қўйганликларини синовдан ўтказадилар. Икки йил давомида техникум ўқув дастурини муваффақиятли ва аъло баҳоларга ўзлаштирган талабаларгина коллежга таклиф қилинадилар. Янги тартибнинг яна бир эътиборли томони шундаки, уни тамомлаган ёшлар молия институтининг 3-курсидан имтиҳонсиз ўқишни давом эттиришлари мумкин. Техникумда бу йил илк марта банк фаолияти билан шуғулланувчи мутахассислар тайёрлаш ҳам йўлга қўйилади.

ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРГА ЁРДАМ

Хивадаги 20-болалар уйида ҳайрия телемарафони ўтказилди. Уни «Орол болаларига ёрдам» республика жамғармаси, шаҳар ва туман ҳокимлиги уюштирди.

Жамғармалар саҳийлик қилишди — республика «Орол болаларига ёрдам» жамғармаси 100 минг сўм, вилоят болалар жамғармаси 30 минг сўм ўтказишди. Шаҳар Ёшлар Иттифоқи тарбияланувчилардан 5 нафари ҳисоб жамғармасига 5 минг сўмдан пул ўтказди. Бошқа хўжалик, корхона ва ташкилотлар ҳам анча миқдорда ёрдам ҳайрия бердилар.

Шу куни шаҳар маданият ва истироҳат боғида болалар байрамига бағишланган катта тантаналар бўлиб ўтди.

(Ўз мухбиримиз).

Дилдан суҳбат

Ўзбекистон Давлат божхона қўмитаси республикамиздаги энг кенжа тузилмалардан бири. Лекин шундай бўлса ҳам, унча катта бўлмаган ёш қўмитанинг ишлари салмоқли бўлаётир. Биргина ўтган йилнинг ўзида божхона ходимларининг саъйи ҳаракатлари эвазига республикамиздан ноқонуний равишда олиб чиқиб кетилаётган 1 миллиард 251 миллион сўмлик мол ушлаб қолинди. Бу йилнинг беш ойи мобайнидаги кўрсаткич бундан ҳам юқори 5 миллиард сўмга яқин моллар қонуний эгалари — халқимизга қайтарилди.

Қўмитанинг қилаётган барча хайрли ишлари билан танишиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси раиси, милиция генерал-майори Ўрайимжон Абдуғаниев билан 10 июнь куни соат 14 дан 17 гача дилдан суҳбат уюштирилади.

ЎЗИНГИЗНИ қизиқтирган саволларни у кишига 33-95-97, 32-55-84 телефонлари орқали беришингиз мумкин.

Хориждаги туташ томирлар

БУЮК ҚАЛБЛИ ОДАМЛАР ЮРТИ

Кўпчилик буюк голланд адиби Шарль де Костернинг «Уленшпигель қиссаси» тарихий романини ўқиган бўлса керак. Муаррихлар ва файласуфлар тарихий воқеалар кечишидан яралган ижтимоий ҳодисалар силсиласидаги айрим қонуниятларни тушунтиришда бадиий, айни чоғда жиндек эриш атамадан фойдаланишади. «Халқ қалби» атамаси ҳам ана шундай бардавом ва кенг қамровли маънавий қадриятлардан биридир. Адибнинг асари биз юқорида тилга олган «халқ қалби» тўғрисидаги достондир.

Поёнига етиб бораётган асримиз охирларида башарият эришган тараққий ютуқлар ва унинг олдида пайдо бўлаётган ижтимоий муаммолар «гуноҳкори» ўрта асрларда Голландия Қўшма Республикаси, кейинчалик Нидерландия ва Бельгия қироллликларига бўлиниб кетган ғаройиб ўлка саналади. Маълумки XV асрнинг иккинчи ярми ва XV аср давомида Испания қироллиги Ғарбий Оврупода ва жаҳон сув йўлларида ягона ҳукмрон эди. Уммон ортидан оқиб келаётган олтин ва бошқа бойликлар Испаниянинг юксалиши ва қитъанинг бошқа халқлари бўйсундирилишига хизмат қилди. Айнан шу — қитъа халқлари томонидан ўзлаштирилаётган Америко ва бошқа қитъаларда ўз насибасига эга бўлиш, Испаниянинг тазйиқига дош бераолиш зарурати Голландия халқлари олдида бозор иқтисоди муносабатларини ривожлантириш заруратини қўйди. Маълумки, XIV—XVIII асрларда Ғарбий Европада мазмунан бозор иқтисодиётига, миллат озодлигига ва шахс эркинлигига хизмат қилувчи уч инқилоб содир бўлган эди. Ана шу инқилобларнинг биринчиси 1566—1609 йилларда Голландияда содир бўлди. Бу тарихий воқеа Голландияни Испания зулмидан озод қилган бўлса, мамлакатни ва инсониятни янги тараққиёт сари бошлади. Бинобарин, XVI—XVII асрларда Голландия жаҳон денгизлари ва уммонларининг ягона ҳукмронига айланди.

Шу жумладан, туркий дунё билан голландияликларнинг тарихий алоқалари қудратли Бобурийлар ҳукмронлиги йилларида бошланди. Кези келганда шуни айтиб ўтиш керакки, голланд колониал сиёсати португал, испан, кейинчалик пайдо бўлган инглиз мустамлакачилик сиёсатидан тубдан фарқ қилади. Жаҳон кемасозлигининг устахонасига айланган Голландия жаҳон уммонларида халқлар ва миллатларга қарши қирғин сиёсати эмас, аксинча, савдо-сотиқ сиёсати юритди.

XX аср чинакамига Голландия асри бўлди. Гарчанд Голландия жаҳон сиёсатида етакчи роль ўйнамаса-да, унинг иқтисодий омилларни такомиллаштириш, янги технологиялар ишлаб чиқариш, инсон ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва умуминсоний маданиятни ривожлантиришдаги мавқеини сақлаб қолди.

Ғарбий Оврупонинг шимолий қирғоқларида жойлашган бу ўлка ҳудудий жиҳатдан унча катта эмас. Ҳудудининг деярли барча қирғоқлари сунъий тўғонлар билан тўсилган. Журналистларнинг кузатишича, Голландиядаги 50 дан ортиқ шаҳарларда «дам», яъни тўғон қўшимчаси ишлатиларкан. Масалан, Амстердам, Роттердам каби.

Голландия юксак даражада саноатлашган мамлакат бўлиб, унинг қишлоқ хўжалиги ҳам ниҳоятда ривожланган. Айни жиҳатлар мамлакатни фаол ташқи савдо юритиш ва кемасозликни ривожлантиришга мажбур қилди. Ишга яроқли 8 миллион аҳолининг 42 фоизи саноатда, 34 фоизи эса хизмат кўрсатиш соҳасида фаолият кўрсатади. Қишлоқ хўжалигида эса бу кўрсаткич атиги 9,1 фоизни ташкил этади.

Ўзбекистон билан Голландиянинг тарихий алоқалари узоқ асрларга бориб тақалади. Голландия буюк давлатга айланган асрларда Шарқнинг буюк алломаларининг асарлари, жумладан, ҳазрат Алишер Навоийнинг достонлари голланд тилига таржима этилган эди. Мамлакатнинг обрўли кутубхоналарида Алишер Навоийнинг бир неча қимматбаҳо қўлёзмалари сақланади. Чор Россияси босқинидан кейин голландиялик ишбилармонлар ва корчалонлар Туркистонда ўз сармояларини сарфлай бошладилар. Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиши ушбу тарихий алоқаларнинг барчасидан фарқ қилувчи янги бир алоқалар жараёни бошланганидан далолат беради. Сўнгги икки-уч йил давомида Голландиядан бешдан ортиқ расмий, норасмий делегациялар пойтахтимизга келди. Картошка етиштириш, чорвачилик, паррандачилик, металлургия, тоғ-кон саноати соҳасида дастлабки ҳамкорлик бошлаб юборилди.

Хўш, Ўзбекистон Республикаси билан Нидерландия қироллиги ўртасидаги янги алоқалар силсиласида қай жиҳатлар етакчилик қилади? Маълумки, барча Ғарбий Оврупо мамлакатлари сингари Нидерландия қироллиги ҳам ишлаб чиқаришни ташкил этиш, дастлабки ва қайта ишлов соҳаларида катта ютуқларга эришганлар. Ўзбекистон эса Ғарбий Оврупо Ҳамжамиятининг, жумладан Нидерландиянинг янгича технологияларига муҳтождир.

Қалбан бир-бирига яқин ва бир-бирига муҳтож икки мамлакат ўртасидаги алоқаларнинг келажаги ёрқиндир.

Барнобек ЭШПЎЛАТОВ,
«Туркистон» сиёсий шарҳловчиси.

Элбошилар

ҲОКИМНИ ХАЛҚ ҲУРМАТЛАСА...

ФАКТ — МУТЛАҚО материалистик тушунча. Бандасининг узун-у, қисқа умри ана шу далолатларнинг умумий йиғиндисидан иборат. Бирлари сўнгги дамгача ёдда қолади, бирларининг умри сониялик.

Собиржоннинг ҳокимлик фаолиятида ёдда қоладиган қанчалаб воқеалар кечди. Яна кечажак. Қайси бирини эсласин. Ёки ҳоким сифатидаги биринчи иш кунинимиʼ «Энг эзгу, савобли ишларингизни жума куни бошланглар», — дейилган муборак ҳадисларда. Уни жума куни ҳоким қилиб сайлашди. Бунгача Зарбдор туманида ижроқўм раиси эди. Зарбдор иқтисодий жиҳатдан бақувват, ерлари ҳосилдор туман. У ишга келган Зафаробод ҳақда эса бундай таърифни келтириш қийин. Ерлари нисбатан пастда жойлашганидан — шўр келади. Иқтисод издан чиққан. Саноат йўқ ҳисоби. Ташкил қилинганига 20 йил бўлган бу қўриқ туманда маиший, маданий иншоотлар тиклаш, ободончиликка эътибор берилмаган.

Мана оддий мисол. Сайланганининг индинига ҳоким туман марказига эрта тонгда етиб келди. Мақсади — бозор айланмоқчи эди. Қизиқ, у ёққа ўтди, бу ёққа ўтди — жимлик. На бозорга бораётган, на бозордан харидини қилиб келаётган одам кўринади. Бозорни излаб ҳамма ёқни айланиб чиқди. Кейин... йўл сўрашга мажбур бўлди. «Бизда умуман бозор йўқ!» — деб ажабланди эрта тонгда «адашган» кишининг сўровига шу ерлик бир деҳқон. «Одамлар қаерга бозорга боришади?» — ҳайрон бўлиб сўради Собиржон. «Пахтакорга!» — деб қўшни туман марказини айтди яна «йўл кўрсатувчи».

Ўша одам — «йўл кўрсатувчи» туманнинг янги ҳокими билан сўзлашаётганини билмасди. Кейин — шу ерда катта бозор қурилиши бошлангач, қисқа фурсатда кўзга ташланадиган ўзгаришлар тизими рўй бера бошлагач билади. Демак, ишлайдиган, халқ ғамини ейдиган одам келибди.

Бозор йўқ юртни — юрт санамайдилар. Бозор — инсоний эҳтиёжлар, кундалик харидлар маскани эмас. Бозор кезиб кишиларнинг кайфиятини, халқнинг ташвиш ва қувончларини билиш мумкин. Юрт кишилари қандай тирикчилик қиляпти, рўзғори бутми, нималарга муҳтож, уларни безовта қилаётган муаммолар нима? Буларни билиш учун ҳам бозорга кириш, расталарни кезиш, катта-кичик билан салом-алик қилиш керак.

Ҳали Зарбдорда ишлаётган кезларидаёқ у ҳар якшанба куни бозорга борарди. Бозор унга кўп нарсаларни ўргатган. Гўё улус хонадонининг кўзгуси.

Зафарободга келиб биринчи қилган иши ҳам — туман марказида бозор ташкил этиш бўлди. Бир ҳафтада мол-қўй бозори, уч ойда эса усти ёпиқ, чинакам шарқона бозор қуриб битказилди. Бозор тез кунда қурилди, гавжум бўлиб қолди. Олдинлар одамлар бир кило сабзи харид учун узоққа, ё Пахтакор қасабасига, ё Жиззах шаҳрига боришарди. Харид қилган пулинг, йўл кира билан тенг келган вақтлари бўларди.

Кейин ҳали қиш фасли, баҳорги экишга вақт борлиги учун барча аҳоли яшайдиган манзилларни ободонлаштириш, кўкаламзор масканга айлантиришга киришди. Шунинг бошида турди. Чўлқуварлар эътиборсизликдандир ёки тепадан айтиб бажаришга ўрганиб қолганлармиӣ — ўзлари яшайдиган жойларни ободонлаштиришга қизиқишмаган. Бир ойнинг нари-берисида бу иш ҳам якунланди. Одамлар хурсанд, мана ишласа бўларкан.

...Ҳоким суҳбатимиз давомида нега бозор масаласига кўпроқ тўхталганига энди тушунаяпман. Хизмат сафарим дам олиш кунларига тўғри келди. «Дам олиш» деганда давлат корхоналарида ишлайдиган йирик шаҳарлардаги ишчи-хизматчиларнинг турмуш тарзини тушунмоқ керак. Бу ерда — қишлоқ хўжалиги билан боғлиқ ҳудудда дам олиш нисбий тушунча. Ҳосил териб топширилгандан буён, бутун қиш бўйи нафас ростлаган деҳқон энди кеч кузгача даласига кетган. Уни фармон билан ҳам даласидан чиқазиб бўпсиз.

«Эртага тонгда бозорда учрашамиз, шу ерда суҳбатимизни давом қилдирамиз», — деди ҳоким вақт кеч бўлиб қолгани учун хайрлашаётиб.

Тонгда бозорга тушдик. Ўттиз беш минг нафар аҳоли яшайдиган туман маркази (марказда эса уч мингдан сал кўпроқ) бозори ўзига хос. Ихчам, тартибли. Расталар ҳам саноқли. Одамлар бир-бирларини танишади. Ғирромлик йўқ, харидорни лақиллатиш йўқ. Қолаверса, туманнинг барча раҳбарлари, хўжалик-у-идора бошлиқлари ҳар бозор куни тонгда шу ерда бўлишга мажбурлар. Аввал бошда барча бирга бозор айланиб, вазиятни, одамларнинг кам-кўсти, кайфиятини билишади. Ўзлари ҳам рўзғорига зарур нарсани харид қилишади. Кейин бозор ёнидаги қароргоҳ — штабда барча раҳбарларнинг «беш минутлик» йиғини бўлиб ўтади. Тартиб шу. Бу ерда ўтган ҳафтадаги ишлар ижроси муҳокама қилинади, келгуси режалар ўртоқлашилади. «Режалаштириш» баъзан чўзилиб кетади. Баъзан иш тиғиз пайти дарров иш ўринларига тарқайдилар.

...Ҳоким билан бозор айланаётган пайтимиз бир чол келиб, илиқ саломлашди. Кейин ҳоким ҳақига дуо қила кетди...

...1991 йил қишлоқ хўжалигида эришилган марра — йилни 156 миллион сўм зарар билан якунладилар. Одамларнинг киссасига пул тушмади, ҳисоби. Ўтган 1992 йилда эса 1 миллиард 336 миллион сўм соф даромад олинди! Туман ташкил қилинганидан бери ўтган даврда илк бора пахта етиштириш режаси вилоятда биринчи бўлиб бажарилди. Одамлар мўмай даромадга эга бўлдилар.

Айтмоқчисиз, балки йил яхши келгандир? Ҳосил йили бўлгандир? Йўқ. Аксинча, бурноғи йил нисбатан яхши келган. Ўтган йили июнь ойида ҳам чигит қадашди. Айрим майдонларни тўрт мартадан қайта экишди. Мавсум кечикиб кетди. Кўпчилик, ҳосилдан умидини узиб қўйганди. Лекин, ҳоким умидсизликка тушмади. Барча бўғиндаги раҳбарлар, деҳқонларга ҳам шу кайфиятни юқтира билди. Ёзи билан иш тезкор ва уюшган ҳолда олиб борилди. Ғўза парвариши ҳар қачонгидан сифатли бажарилди. Терим мавсуми эса...

Бу ҳақда алоҳида ёзиш керак. Чунки, ҳеч қачон бунчалик уюшқоқлик, мардона меҳнат бўлмаганди. Ҳокимнинг ўзи энди хотирласа, 22 кун умуман уйига қадам босмабди. Бир кун далада, бир кун пахта топшириш пунктида, бир кун механизаторлар ёнида тунаган. Ундан муовинлари, барча хўжалик етакчилари ўрнак олишди. Иши тезкор, тартибли олиб борилди. Саккиз кун мунтазам 5 фоиздан пахта териб топширишди. Ҳеч қачон бунақаси бўлмаганди.

(Давоми 2-бетда).

Бугун — Бутунжаҳон атроф-муҳитни муҳофаза қилиш куни

Табиат — бебаҳо бойлик

Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, экологик вазиятларни соғломлаштириш масалалари сув, ер манбалари, ҳавони қўриқлашдек муҳим вазифалар. Узоқ йиллар давомида табиий омилларнинг таъсири остида яратилган илмий ва эстетик аҳамиятга молик ажойиб жойларни муҳофаза қилишга, айниқса, катта эътибор бериш ҳар биримизнинг бурчимиздир. Эндиликда биз уларни табиат қўли билан бунёд этилган ёдгорликлар, деб ҳисоблаймиз. Қадимий тоғлар, серманзара дарёли воҳалар, шалолалар, йирик чашмалару турли-туман геологик очилмалар, баҳайбат харсангтошлар ана шулар жумласига киради.

Ўзбекистон Фанлар академияси жуғрофия бўлимига қарашли «Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш» лабораторияси томонидан сув муаммолари ва сув манбаларини қўриқлаш лабораторияси билан биргаликда дала шароитларида ўтказилган тадқиқотлар жумҳуриятимиз ҳудудларида 400 дан ортиқ табиатнинг ноёб объектлари борлигини аниқлаш имконини берди.

Қуйида биз Тошкент вилояти ҳудудларидаги диққатга сазовор жойларга тўхталиб ўтмоқчимиз. Булар Амир Темур ғори, динозаврлар майдони, «Қирқ қиз» геологик очилмалари бўлиб, «Инсон ва биосфера» Ўзбекистон қўмитаси йиғилишида ЮНЕСКО томонидан яратилаётган «Бутун жаҳон мероси рўйхати»га киритиш учун тавсия этилди.

Собиқ Совет Иттифоқи 1989 йилдаёқ «Бутун дунё табиий-маданий меросини муҳофаза қилиш тўғрисида»ги ЮНЕСКО битими иштирокчиси бўлганди. Мазкур битимга биноан ҳукуматлараро қўмита таъсис этилганди. «Бутун жаҳон мероси қўмитаси»ни тузиш ана шу қўмита шуғулланадиган вазифалар жумласига киради.

Бу рўйхат ўз ичига нималарни олади?

Аввало жисмоний ва биологик шаклланиш туфайли юзага келган, илмий ёки эстетик жиҳатдан катта аҳамиятга молик ёдгорликлар, ҳайвонот ва наботот оламининг ноёб турлари яшайдиган ерлар, шунингдек, ажойиб табиий минтақалар, геологик қазилма олиб борилган жойлар ана шу рўйхатга киритилиши лозим.

Қаржонтов, Угом, Чотқол, Псков ва Кўксувдан иборат тоғли ҳудудлар Тянь-Шаннинг ғарбий қисми ҳисобланади. Чотқол, Псков сойлари ва уларга оқиб тушадиган ирмоқларнинг юқори қисмларида шалолалар, булоқлар, унгурлар кўп бўлиб, бу ерларда ёзги дам олишни кўнгилли ўтказиш мумкин.

Тошкент вилоятининг пасттекислик қисмида, яъни Оҳангарон дарёси водийсида Қулбулоқ деб аталган палеолит манзили жойлашган. Ўтмишшуносликка доир бу қазилма турли хил геологик даврлар тўғрисида қимматли ахборотлар беради. Очиқ маданий қатламлардан олинган кўплаб тош заҳиралари бу водийда қадим замондан буён одамлар яшаганидан далолат беради. Тош қуроллар орасида бир замонлар инсон овқат сифатида фойдаланган жониворлар суякларининг қолдиқлари борки, бу юқорида билдирилган фикримизни тасдиқлайди.

«Бутунжаҳон мероси рўйхати»га Қулбулоқ палеолит манзилидан ташқари яна қандай табиий ёдгорликлар тавсия этилади? Булар Амир Темур ғори, динозаврлар майдони, «Қирқ қиз» геологик очилмаларидир.

Биринчи ёдгорлик Қоратепа тизмасининг Қашқадарё вилояти ҳудудларига қарашли жанубий ёнбағирларига жойлашган. Амир Темур ғори унча катта бўлмаган юқори Тарағай ва унда Ғовхона сойларининг юқори қисмидаги палеозой оҳаклари чиққан тик тоғликларда шаклланган. У бирбиридан ажралиб турувчи икки қисм — еrости йўли ва ғордан иборат. Асосий ғор Амир Темур номи билан катта Унгур деб аталган. Уни кўп хонали ва кўп қаватли мураккаб табиий иншоот, деса ҳам бўлади. Полидан томига қадар баландлиги камида 45 метр бўлиб, маҳаллий аҳоли ўртасида байрам кунларида томоша қилинадиган жой сифатида машҳур. Ғордан ўтган йўлакларда оҳак қолдиқлари учрайдики, улар ўрганиш ва муҳофаза қилишни тақозо этади.

Тошқўрғондаги динозаврлар майдони (Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ тумани) шу номдаги қишлоқ яқинидаги Ҳисор биосфера қўриқхонаси ҳудудларида жойлашган. Бу ерда қадимги замонларда яшаган икки оёқли динозаврларнинг излари 70-йиллар бошида аниқланган эди. Тўпланган маълумотларни илмий жиҳатдан ўрганиш йирик карнозаврларнинг янги турини аниқлаш имконини берди. Юқорида тилга олинган ерларда улар оёғининг 48 та изи қайд этилди.

«Қирқ қиз» геологик очилмалари Жиззах вилояти Бахмал ноҳиясидаги Зомин қўриқхонасининг Туркистон тоғ тизмалари қияликларида жойлашган. Бу табиий ёдгорлик ўпирилма тарзидаги очилмадир. Емирилиш жараёнлари бу ерда қатламли тузилмалар шаклланишига имкон берган. Ўттизга яқин турли-туман шаклларнинг пайдо бўлиши бундан далолат беради.

Давлатимиз ҳудудидаги ажойиб табиий ёдгорликларни ушбу мақолада тўла-тўкис таърифлаш имкониятига эга эмасмиз. Биз ўтказган тадқиқотлар ва уларнинг натижалари давлатимиз табиий ёдгорликлари «Қизил китоби»ни яратишга асос қилиб олинди. Бу китобнинг нашр этилиши атроф-муҳитни муҳофаза қилишдек муҳим ишга қўшилган муносиб ҳисса бўлади, деб ўйлаймиз.

Шу йили республикамизнинг Олий Кенгаши сессиясида «Табиатни муҳофаза қилиш» ва «Алоҳида муҳофаза қилиш керак бўлган ҳудуд ва масканларни қўриқлаш» қонуни якдиллик билан қабул қилинди. Бу кўрилаётган тадбир ва режалар Она Ватанимиз табиатини сақлаш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланишга яққол мисол бўлади.

Баҳодир БАХРИТДИНОВ,
Ўзбекистон Фанлар академияси жуғрофия бўлимининг лабораторияси мудири.
Эльмир ЧЕМБАРИСОВ,
Ўзбекистон Фанлар академияси сув муаммолари илмгоҳи лабораторияси мудири, география фанлари доктори.

КЕЧА БУГУН ЭРТАГА

● **МИНСКДА** «Хотин-қизлар ва тараққиёт жараёни» мавзуида халқаро семинар бўлиб ўтди. Хотин-қизларнинг аҳволи муаммолари ва уларнинг ҳуқуқларини таъминлашга оид тавсиялар муҳокама қилинди. Уч кун давом этган мунозарада Ўзбекистон ва Тожикистон вакиллари ҳам қатнашдилар.

● **УКРАИНА** парламенти Президент Леонид Кравчукка ҳукуматга бошчилик қилиш ҳуқуқини бермади, Бош вазир Леонид Кучманинг Вазирлар Маҳкамасига фавқулодда ваколатлар бериш ҳақидаги илтимосини ҳам қондирмади.

● **МОЛДОВАДА** туғилиш кейинги 50 йил мобайнидаги энг паст даражага тушди, деб хабар қилишди республика давлат ҳисоб маҳкамасида РАТА—ТАСС мухбирига. 1992 йилда Молдова аҳолиси 4,9 минг кишига камайди.

● **ИСЛОМ** динининг табаррук жойларини зиёрат қилиш учун Саудия Арабистонига келган 2 миллиондан ортиқ мусулмон Қурбон ҳайит маросимларида қатнашди. Улар Макка атрофида 192 минг бошдан кўпроқ қўй ва эчки, 4 минг бошга яқин сигир ва туяни худо йўлига қурбон қилишди. Ислом динининг анъаналарига мувофиқ сўйилган моллар бутун дунёдаги муҳтож мусулмонларга тарқатилади.

РАТА—ТАСС мухбирининг Абу-Дабидан хабар қилишича, қурбонликни тақсимловчи махсус Саудия жамғармаси кейинги ўн йил мобайнида дунёнинг муҳтож мусулмонларига салкам 4 миллионта қўй, 25 мингта туя ҳамда сигир гўштини жўнатди.

● **ХИТОЙ** аҳолиси 1 миллиард 170 миллион кишига етди. Дунёдаги экинзорларнинг атиги етти фоизига эга бўлган Хитой ер курраси аҳолисининг 22 фоизини озиқ-овқат билан таъминлаши керак,

Хитойда оилани режалаштириш ва аҳолининг кўпайишини назорат қилиш сиёсати амалга оширилмоқда. Ҳатто туғилиш устидан қаттиқ назорат ўрнатилган шароитда ҳам ХХР аҳолиси йилига 15 миллион кишига кўпаймоқда.

● **ГВАТЕМАЛА** ҳарбий қўмондонлиги Президент Хорхе Серранс лавозимидан четлаштирилганини эълон қилди. Давлат бошлиғи ҳарбийларнинг бу қарорини «давлат тўнтариши» деб атади. Гватемала вице-президенти Густаво Эспида чоршанба куни ўзини «давлатнинг янги бошлиғи» деб эълон қилди.

● **КУБА** шарқидаги сув тошқини натижасида уч киши ҳалок бўлди ва икки киши бедарак йўқолди. Миллий ахборот маҳкамасининг хабар қилишича, Гуантанамо, Камагуэй ва Ольгин вилоятларининг сув босган жойларидан салкам 17 минг киши кўчирилди, 1300 тураржой шикастланди ёки вайрон бўлди.

Ибратли тадбирлар

Қозоғистоннинг ўзбек қўшиқчилари

ЧИМКЕНТДА ШАҲАР ЎЗБЕК МАДАНИЯТ МАРКАЗИ ТАШАББУСИ БИЛАН ВИЛОЯТ ЁШ ХОНАНДАЛАРИНИНГ «ОФАРИН-93» КЎРИК ТАНЛОВИ БЎЛИБ ЎТДИ.

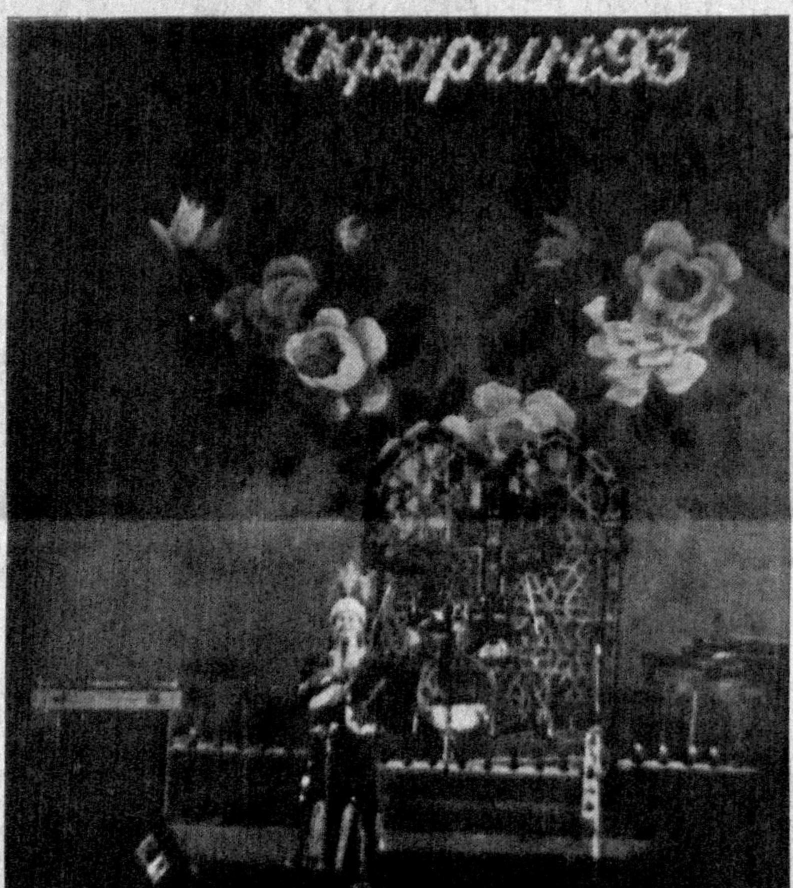

— Кўрикда Жанубий Қозоғистон вилоятининг туман ғолибларигина иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритишди, — дейди биз билан суҳбатда Чимкент шаҳар ўзбек маданият маркази раиси Нурматов Собир Ҳамид ўғли. — Санъатсевар халқимиз ёш хонандаларнинг чиқишларини мамнуният билан қарши олишди. Танлов ўтказилган кинотеатрда бўш жой қолмади. Одамлар йўлакларда оёқда тик туриб кўришди. Кишиларимиз концертни, шодликни, байрамни жуда соғиниб қолишган экан.

Орадан бир неча кун ўтгач, Собир аканинг сўзларини қоғозга тушираяпману, ўшанда у кишининг ҳаяжондан энтиккани кўз олдимдан бир-бир ўтади. У киши ёш боладек қувонардилар. Биз ўша куни бир гуруҳ бўлиб Чимкентга боргандик. Сафимизда Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитаси вакиллари, республика телевидениесининг «Ёшлик» студияси ходимлари ва камина («Туркистон» газетасининг ахборот ва бадиий безаш бўлими мудири) бор эди.

Мазкур танлов ўтган йили ҳам ўтказилган экан. Халқнинг талаб ва истакларини эътиборга олган марказ энди уни ҳар йили ўтказадиган бўлибди.

— Мақсадимиз хонандалар орасидан иқтидорлиларини танлаб олиш, катта санъат йўлига чиқишига, ўсиб-улғайишига, миллий санъат ривожига озгина бўлсада ҳисса қўшиш эди, — дейди суҳбатдошим сўзида давом этаркан, — унга эришдик.

Танлов фақат истеъдодларни кашф этмади. У бугунги иқтисодий, ижтимоий, маънавий тушкунлик пайтида халқнинг руҳини кўтариш, унга мадад бериш, эртанги кунга умид билан яшаш зарурлигини кўрсатди. Бу хайрли ишда эса ўзбек маданият марказига «Офарин» кичик корхонаси, «Экон» корпорацияси, «Саидғани», «Динара» фирмалари каби бир қанча ширкат ва ташкилотлар ҳомийлик қилишди. Марказни иқтисодий жиҳатдан қўллабқувватлашди.

Танловда «Гран-при» 1992 йилнинг «Сайрам маликаси» совриндори Фарида Тўйметовага насиб этди. Қаҳрамон Маҳмудназаров, Орзимат Иззатуллаев, Зокиржон Тожихоновлар эса кўрик-танловнинг ғолиблари бўлишди.

Қаторасига уч кун давом этган концертда фақат чимкентликлар эмас, тошкентлик санъаткорлар ҳам иштирок этишди. Таниқли аскиячилар, сўз усталари Мирза Холметов, Обид Асомов, Болтабой Тошметов, севимли хонандалар Ғиёс Бойтоев, Рустам Ғойипов кабилар қозоғистонлик ўзбекларга хушнудлик бахш этдилар. Албатта, уларни бир жойга тўплаш ҳазилакам иш эмас. Бунда кўрик-танловни ўтказиш ташкилий қўмитаси раиси Қорахўжаев Абдубакир Фазлиддин ўғлининг хизматлари беқиёс.

«Офарин—93» кўрик-танлови шу билан тугамайди. Ўзбекистон ЁИ МҚ ғолибларни республика миқёсида ўтказиладиган ёш ижрочилар кўрик-танловларига таклиф этиш ниятида эканлигини билдирди. «Ёшлик» студияси эса «Офарин—93» ҳақида бир соатлик кўрсатув тайёрлашни ўз зиммасига олди. Ёшлар рўзномаси ҳам четда қолмайди. Қозоғистонлик ўзбеклар ҳақида туркум мақолалар беришни ўз дастурига аллақачон киритган.

Собир аканинг ҳам ишию, режаси, ниятлари кўп экан. Бундай танловларни республика миқёсида ўтказсам дейди. У кишининг айтишича, Чимкентда 300 мингдан ошиқ ўзбек яшайди. Шаҳарда эса бирор ўзбек мусиқа мактаби йўқ. Яқин орада шу ниятини амалга оширмоқчи. Чимкент маданият институтида мусиқа бўлими, шаҳарда Маданият саройи бўлишини орзу қилади. Орзуга эса айб йўқ, дейдилар. Иншоолло, у яқин кезларда рўёбга чиқса.

Муҳаммад АМИН.
«Туркистон» махсус мухбири.
СУРАТЛАРДА: «Офарин-93» кўрик-танловидан лавҳалар.
МУАЛЛИФ суратга олган.
Чимкент шаҳри

Катта санъатга йўл

Кулгу — яхши кайфият, шодиёналик рамзи. Одатда инсон юзида табассумни яхши кунларда, тўю-байрамларда кўрасиз. Ҳозир одамларни унча-мунча нарсага ҳайратлантиролмаганингиздек, кулдиролмайсиз ҳам. Кимгадир яхши кайфият улашиш, кўнглини кўтариш осон иш эмас, албатта. Бунинг учун катта санъат, юксак маҳорат талаб этилади.

«Қизиқчи — 93» танлови Қорақалпоғистоннинг Тўрткўл шаҳрида ҳам ўтказилди. Ҳар бир юрт, халқнинг санъатда, ижодда ўзига хосликлари бўлганидек, Хоразм, қорақалпоқ эли қўшиқ, рақсда моҳирлиги билан ажралиб турса, водий юрти қизиқчилик — аскиячилиги билан машҳурдир. Тўрткўлдан яхши-яхши уста қўшиқчи санъаткорлар чиққану, аммо қизиқчилик борасида элга танилгани йўқ.

Истеъдодларни изласангиз, бу юртда ҳам кўп экан.

Туман пахта тозалаш заводи ишчиси Отаназар Жуманиёзов ўзининг иқтидорли кулги устаси эканлигини намойиш этди. Маданият ходими Оллаберган Қозоқов, 2-ҳунар-техника билим юрти устаси Отажон Отаниёзов, Ўзбекистон жамоа хўжалиги пудратчиси Мақсуд Бекжоновлар ҳам ажойиб санъатлари билан йиғилганларни хушнуд этдилар.

Мурод Хўжаниёзов, Аразгелли Абаевлар ҳам келажакда ўз мухлисларининг олқишига сазовор бўлиши сезилди. Ҳартугул, Тўрткўлда ҳам «Обид—Собит, Мирзабек»лар бор экан...

Кулгисеварлар дилини бир яйратган кеча ташаббускорлари ва ҳомийлари туман Ёшлар Иттифоқи қўмитаси, клуб муассасалари аҳолига маданий хизмат кўрсатиш маркази, туман халқ театри жамоаси бўлди.

Ғолиблар қимматбаҳо буюмлар ва пул мукофотлари, фахрий ёрлиқлар билан тақдирландилар.

М. ҚУРБОННИЁЗОВА.

* * *

Жиззах вилоятида ўрта махсус ўқув юртлари бадиий ҳаваскорлик жамоалари ўртасида кўрик-танлови ўтказилди. Ушбу тадбир ҳам Ўзбекистон Президентининг истеъдодли ёшларни қўллаб-қувватлаш ҳимоясига бағишланган қатор фармонларига жавобан бир тадбир эди. Унинг ташкилотчилари вилоят ҳокимлиги, вилоят маданий ишлар бошқармаси, вилоят ўрта махсус ўқув юртлари директорлари кенгаши, вилоят Ёшлар Иттифоқи қўмитаси кенгаши.

Санъат соҳасида юксак маҳоратларини намойиш этган Жиззах тиббиёт, педагогика, Дўстлик тумани тиббиёт билим юртлари бадиий ҳаваскорлик жамоалари ғолиблик шоҳсупасига кўтарилдилар ва 40, 30, 20 минг сўмдан пул мукофотларига сазовор бўлдилар.

Шунингдек, бадиий иқтидори билан олқишга сазовор бўлган қатор талаба ёшлар якка тартибда танлов ҳомийлари, вилоят касаба уюшмаси Ёшлар Иттифоқи Қўмитасининг совға ва фахрий ёрлиқлари билан тақдирландилар.

Р. ЮНУСОВ.

Элбошилар

ҲОКИМНИ ХАЛҚ ҲУРМАТЛАСА...

(Боши 1-бетда)

Ҳоким муовини Бахтиёр Маҳмудовнинг хотирлашича, бу зайлдаги иш тартибига ҳатто ҳайдовчилар бардош бериша олмаган. Хизмат машиналарини ўзлари бошқаришга, кечаси хўжаликларнинг иш қизғин бўлимларига бориб, уларнинг кўнглини кўтариш, зарур нарсаларни вақтида топиб беришга масъул эдилар. Ҳокимнинг ўзи уйқу, дам олишни йиғиштириб қўйиб, кеча-кундуз иш қизғин участкаларда юргач, бошқалар бир минут иш хонасида ўтира олишармиди. Бундай пайтда якдан бўлишгина умумютуқни келтиради.

«Агарда вилоятнинг барча ноҳияларида иш шу зайл ташкил қилинганида деҳқоннинг ҳақиқатан бири икки бўларди. Биласизми, биздан «ўра сув йўллари соз, ерлари ҳосилдор туманлар режаларни аро йўлда қолдирдилар. Мустақиллик учун пахта зарур пайтда иш уюшқоқлик билан ташкил қилинмади. 70 минг тонна давлатга топширилмади. Бу эса роппа-роса 14 миллиард сўм дегани!»

Ҳоким бу сўзларни жони ачиганидан айтаётибди. Ҳозирги иқтисодий қийин шароитда, мустақилликнинг пойдевори тикланаётган кезда ҳамма бирдек ишлаши, ҳақиқий фидойилик кўрсатиши зарурлигини эслатмоқда. Халқ учун, давлат келажаги учун қайғуряпти. Айтмоқчи, ҳамма — ҳар биримиз ҳамфикр, якдил бўлиб ишлашимиз керак.

Аммо, унинг бу фидойи меҳнати, туну-кун елиб-югуриши, ҳосил учун жон фидо қилиши, халққа қайишиб, халқ ичига кириб бораётгани, барчанинг ҳурматига сазовор бўлаётгани ҳаммага ҳам ёқавермади. Унга «раҳмат» ўрнига...

Бу ёғи жуда антиқа кечди. Вилоят раҳбарияти ишбилармон ҳокимни рағбатлантириш, иш услубини оммалаштириш ўрнига ундан камчилик излаш, бадном қилиш йўлини тутдилар. Уни ва тармоққа масъул бўлган яна икки раҳбарни бир кунда вазифасидан озод қилишди. Вилоят ҳокими бу ҳақда туман Кенгаши ноиблари фикрини эшитгиси ҳам келмади. С. Абдусатторовни бўшатди-ю, ўрнига бошқа бировни тайинлади-қўйди.

Ана шунда бир йил давомида эл деб, халқ фаровонлиги, деб елиб-югургани, одамларнинг қай даражада ҳурмати, эътиборини қозонгани маълум бўлди. Зафарободликлар бир ҳафта давомида ўз ҳокимини ҳимоя қилдилар. Туман Кенгаши ноиблари икки кун узлуксиз сессия ўтказиб, ҳокимнинг ноҳақ вазифасидан бўшатилгани ҳақда қарор чиқаришди. Вилоят ҳокимининг адолатсиз қарорини ҳақиқат қилиш учун Тошкентга кўз тикишди.

«Шу кунлари ҳокимият биноси олдига келган кишиларнинг кўпчилигини умримда биринчи бор кўриб турибман. Аёллар, ишчилар, ҳатто кексалар келишибди. Ҳаммасининг кўзида ёш. Мени ҳимоя қилиб, туриб олишган. «Бизга бошқа ҳоким керак эмас», дейишади. Рости, бундай бўлишини кутмагандим. Халқ катта куч эканини ўшанда билдим. Демак, озми-кўпми кишилар учун меҳнат қилибманми, мени кўзда ёш билан ҳимоя қилишяпти. Бундан ортиқ бахт борми раҳбар одамга!»

Зафарободда адолат қарор топди.

Халқпарвар, ишбилармон ҳоким Собиржон Абдусатторов ўз ўрнига тикланди.

Аслида ўтганларни ковлаш ниятимиз йўқ. Лекин, касб тақозоси билан бир нарсага қизиқдим: «Халқ ҳамма вақт ҳам бундай раҳбарларни бу даража ҳимоя қилавермайди. Собиржон қайси ишлари билан зафарободликларнинг меҳр-муҳаббатини қозонди экан? Раҳбарликнинг янгича тизимлари ташкил қилиниб, мустақилликнинг синовли, оғир йўлларини кечаётган пайтимизда катта-ю-кичик мансаб эгалари қандай фазилатлари, иш тутимлари билан халқ қалбига йўл топа оладилар? Юртимизда аҳиллик бўлиши, тинчлик-осойишталик учун булар жуда зарур. Собиржондек раҳбарларнинг фаолияти ва тақдири шу маънода бошқа раҳбарларга кечаётган пайтимизда катта-ю-кичик жиҳатлари билан?» Шу маънода Зафарободда бўлганимда ўнлаб кишилар билан яккама-якка суҳбатлашдим. Суҳбатдошларим орасида халқнинг барча табақалари вакиллари бор эди. Раҳбарлар ҳам, оддий механизатор ҳам, диндор киши ҳам... Ҳатто ўша «тўнтариш жараёнида» юқори раҳбариятнинг сўзларига учиб, туман ҳокимига мухолифатчилик қилган кишилар ҳам...

Ўнлаб кишилар билан очиқча, гувоҳларсиз суҳбатларимизда эшитганларим — ҳокимнинг сувратига холис чизгилардир.

РАҲБАР: «Абдусатторов кадрларни янгитдан кўриб чиқди. Кўпгина лавозимларга ёш, ишчан, ташаббускор кишилар қўйилди. Узоқ йиллар директорлик ёки бошқа катта курсида ўтириб, лоқайдлик кайфиятига берилган, халқ учун эмас, ўз манфаати учун ишлашга ўрганиб қолганлар мансабларидан айрилдилар. Ўша «воқеалар» пайтида бу эски аламзадаларнинг бир гуруҳи халқни ҳокимга қарши қўзғатишга уриниб кўрдилар. Аммо, халқ кимни қадрлаши, яхши кўриши маълум бўлиб қолди».

ОДДИЙ ДЕҲҚОН: «Ёш, ишчан одам. Нима қилсаки, халқни ўйлаб қилади. — Ўт-ўлан босиб ётган ташландиқ майдонларни ҳам бир йилда ер қилади. Ҳафсала қилса бўлаверар экан. Одам сифатидами? Катта кичик билан бир хил муомила қилади. Ҳар қандай одам келиб дардини айта олади. Юзи иссиқ. Сиз билан самимий суҳбатлашади.

ХАЛҚ НОИБИ: «Уни сайлашган пайти сессияда ўйлаган эдим, ёш йигит экан, бу ишларга чидолмас, у ёқ бу ёғини бутлаб олиб, кетар. Янглишган эканман. Худди шу сўзларни уни ҳимоя қилган сессиямизда айтиб берганман. Талабчан йигит экан. Ҳамма вақт эл билан бирга. Тўйида ҳам, маъракасида ҳам. Чорпояда ўтириб, деҳқон билан чой ичишдан ор қилмайди.. Олдинлар кўп раҳбарларни кўрганмиз. Саломингни олмасдилар. Давлат ҳисобидаги уйда яшайди. Яратувчанлик феъли бор. Келганидан бери қанчалар ўзгариш қилди. Яна қанчасини бошлаяпти — районимизга темир йўл келтирмоқчи. Мана автобус бош бекати ҳам битай деб қолди. Нефть маҳсулотлари базаси қуриш мақсадида юрибди. Яна айтаверайми? Эл соғ бўлса—иш унумли бўлади.

ИЖАРА-ШИРКАТИ РАИСИ: «Биринчи кунибёқ айтган: Неча йил ишлаганидан қатъий назар фақат янгича талабга жавоб берадиганлар билан ишлайман». Ишимизда ҳалоллик бўлсин, деб кўп гапиради. Раҳбарни эмас, биринчи галда фуқарони ҳимоя қилади. Бизларга нисбатан ўта талабчан ва қаттиққўл. Фақат меҳнатни эмас, одамларни ўйлаш керак, дейди. Хўжалигимизда ота-онаси вафот этган ғирт етим болалар бор эди. Ўзи бориб, турар жойини кўрди, аҳволлари билан қизиқди. Эски иморатни тузатиб берди. Халқнинг иссиқ-совуғидан хабар олиб турса...».

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК МУТАХАССИСИ: «Маъқул томони — талабчанлиги. Қишлоқ хўжалигини яхши билади, таҳлил қилади. Президентимиз раҳбарларни уч тоифага бўлгандилар. Собиржонни мен Президент айтмоқчи, учинчи тоифа раҳбарларга ўхшатаман. Ўхшатаман эмас, у айни шундай намунавий раҳбар.

Бўлмаса, ўтган йилги баҳорги қийинчиликлардан сўнг ҳатто биз қишлоқ хўжалик мутахассислари ҳосил тақдиридан қўлни ювиб қўлтиққа ургандик. Умидимиз сўнганди. У эса халқни уюштира билди. Интизомни тиклади. Ҳамма ўз иш ўрнида бўлди.

МАҲАЛЛАҚЎМ РАИСИ: «Туманимиз 1973 йилда ташкил бўлган. Бу орада уч-тўрт раҳбар келиб кетди. Нима иш қилди, рости шу даврда раҳбар ишларида ишлаган мен ҳам эслай олмайман. Ҳокимга энди ёлчидик. Элнинг бошида. Одамлар тўй-маъракаларда уни алқашади. Биз кекса одамларга маъқули — оқсоқолларни қаттиқ ҳурматлайди. Иззатини ўрнига қўяди...»

БРИГАДА БОШЛИҒИ: «Йигирма йилки бригадирман. Шу даврда марказий қўрғоннинг аҳволи билан ҳеч ким қизиқмаганди. Бир йилда обод қилди. Бозорни айтинг. Олдин ўйлаб кўрмаган эканмиз. 40-50 чақиримга бориб, бозор-ўчар қилиб юраверганмиз...

Шу бир йилда бригадамизга неча марта борганини аниқ санаб бера олмайман. Кўп боради. Қолоқ участкаларга ёрдам бериш мақсадида «Зарбдор» бригада ташкил қилдирди. Олдинлар ҳамма ўз ташвиши билан ўзи эди. Ўзим бўлсам, дейишарди. Йўқ, ҳаммага тенг қаради. Ҳосил шунинг учун ҳам мўл келди.

Яхши характери — ҳақ гапни юзингга айтади. Ҳар бир иш учун тадбир белгиланиб, маълум муддат қўйилади. Масъул одам тайинланади. Сўрайди, қилиб биласанми-йўқми? Олдинлар ваъда бериб кетишаверар, кейин ҳеч ким оқибатини сўрамасди. Абдусатторов эса ўз вақтида сўрайди, бажармадингми — мансабинг билан хайрлашавер».

ҲАЙДОВЧИ: «Мен оддий бир одамман. Лекин, не ўзгаришлар бўлаяпти, кўриб турибман. Халқ орасидаман. Олдинги қурилишларнинг барчаси чала-чулпа ташлаб кетилганди. Пулини «ҳазм» қилишган-у, кетишган. Ана шуларни қайтадан тузатди, таъмирлади. Умуман, унга оғир мерос қолганди.

Принципли раҳбар. Халқ беҳуда кўзда ёш билан ҳимоя қилгани йўқ».

ДИНДОР ҚАРИЯ: «Оллоҳ бу кишига шижоат ато қилган. Инсон қалбига йўл топадиган раҳбаргина — одамларнинг муҳаббатини қозониши мумкин. Бизда бирорта ҳам масжид йўқ эди. Вақтинча бўлсада масжид бутлаб берди. Эндиликда қўрғонда масжид қуриш учун лойиҳа ишлатаяпмиз.

Оллоҳ халқнинг муҳаббатини бир кишига, бир кишининг муҳаббатини эса халққа солади. Шундай одамларни Оллоҳ суяди, халқ ёқтиради. Оллоҳ йўлида рост, ҳалол бўлиш керак. Бандасидан ҳаракат — худои таолодан баракат, дейишган. Собиржон шундай шарафга мушарраф бўлган мўмин зот!»

Суҳбатдошларим орасида қачондир ҳокимга қарши «окоп»да турганлар ҳам бор эди, дедим. Улар бирорта тайинли хато, камчилик айта олишмади.

Шу ўринда яна бир фактни хотирладим. Ҳоким хонасида бир қария билан суҳбатлашиб ўтиргандик. Дераза ромига кабутарлар қўниб, «ку-ку»лашиб бошладилар. Ҳамсуҳбатим, айтаётган сўзидан тўхтаб, негадир изоҳ берди: «Кабутар фақат фариштали иморатга келармиш...»

Бу таъриф-тавсифларга яна нима қўшишим мумкин. Бир раҳбарга етиб ортадиган фазилатлар. Халқнинг одил баҳоси.

Яна айтишдики, у чўрткесар, катта йиғинларда — хатоси бор кишиларни ҳам аяб ўтирмайди. Бор гапни айтади қўяди. Шунинг учун ортидан «партизан ҳоким» дейишади.

Яна айтишдики, ҳоким иш кабинетида кам бўлади. Ҳатто айрим йиғинларни, очиқ ҳавода — юқорида эслатгандек бозор яқинидаги қароргоҳда ўтказади. Хўжаликларга ҳеч кутилмаганда, олдиндан огоҳ қилмай бораверади. Баъзан бир-икки бўлимни кўриб, деҳқонлар билан гаплашгач, директорни топади. Нима камчилик борлигини айтади.

Яна айтишдики, гарчи фуқароларни ҳафтанинг маълум бир куни қабул қилиши рўйхатда белгилаб қўйилган бўлсада, бу рўйхатга ҳеч қачон «риоя» қилмаган — ҳафтанинг етти куни ҳам ҳузурига келган одамни қабул қилади, қайтариб юбормайди.

Яна айтишдики...

Шу ерда барча «айтилганига» нуқта қўйиб сизларни ҳокимнинг ҳаёт йўли ва иш фаолияти билан таништиришим қолди, холос.

У 43 ёшда. Касби — қурувчи. Айни пайтда иқтисод билан жиддий шуғулланмоқда. Тошкент Аграр Дорилфунуни сиртқи курси толиби, Иқтисод олий билимгоҳида эса аспирантурада ҳам таҳсил олмоқда. Номзодлик ишининг мавзуси қишлоқ хўжалиги билан чамбарчас боғлиқ.

Узоқ йиллар комсомол ва фирқа тизилмаларида ишлаган. Вилоят комсомол қўмитасининг мафкура котиби бўлиб ишлаган йилларида ташаббускорлиги, ўз соҳасидаги чинакам ўзгаришлар етакчиси сифатида ҳукумат мукофотларига сазовор бўлган — «Ҳурмат Белгиси» ордени, «Шавкатли меҳнати учун» медаллари нишондори. Комсомолда ишлаб ва яна раҳбарлик тизимида — ҳукумат мукофотини олган етакчилар ҳатто собиқ Иттифоқ миқёсида ҳам бармоқ билан санарли.

Комсомолга саккиз йил умрини бағишлаган. Шу сабабли ёш, ишчан раҳбарларни қўллайди, теварагига ҳам ёшларни йиғади.

Бир муддат фирқа ишларида ҳам ишлади, қайта қуриш сиёсати таомилга киргач, Ленинграддаги Олий фирқа мактабида таҳсил кўрди...

«Зарбдор» тумани ижроқўми раиси бўлиб икки йил ишлади ва ўтган йилнинг февралидан буён Зафаробод ҳокими.

Аёли — врач. Тўрт нафар фарзанди бор. Каттаси бу йил ўрта мактабни битиради.

Яна...

...Зафарободдан қайтаяпмиз. Шу уч кун ҳам ёмғир ёғди. Чигит тақдири ҳокимнинг бош ташвиши. У билан бамайлихотир ўтириб суҳбатлашиш имкони бўлмади. Дала айланиб юрибди, дейишди...

МАШИНАМИЗ ЙЎЛДА узоқ вақт ушланиб қолади. Бир суруv мол ва қўй йўлни кесиб ўтмоқда. Ёш болакайлар яйловга ҳайдаб кетишяпти. Озгина юрмай яна шундай ҳолга дуч келамиз. Яна иложсиз тўхташ...

Гарчи, шошаётган бўлсамда, бошқа нарсани ўйлайман, мол-қўйи кўп эл тўқ бўлади, йил фаровон келади...

Рўзимбой ҲАСАН.
«Туркистон» махсус мухбири.

1

ЖОНАЖОН ВАТАНИМИЗ Ўзбекистон истиқлолга эришганига бори-йўғи бир йилу, саккиз ой тўлди. Бу икки хил кўринишдан иборат бўлган, салкам бир ярим асрга чўзилган «оқ пошшо» ва «қизил империя» мустамлакаси ва қарамлиги даврига нисбатан жуда оз муддат, тарихнинг шунчаки бир лаҳзаси, холос. Аммо унинг мазмуни ва моҳияти, қадри ва қиммати ҳамда аҳамиятини ҳеч нарса билан қиёслаб бўлмайди. У бевосита ўзбек халқига тегишли бўлса-да, бевосита жаҳон халқларининг озод ва мустақиллик учун кураши силсиласига дахлдор. Афсуски, шундай бўлса-да, унга эришиш бизлар учун жаҳон тараққиёти тарихининг энг сўнгги давридагина насиб бўлди. Бу тақдирдан биз ўта хурсанд бўлиш билан бирга, ўз масъулиятимизни ҳам унутмаслигимиз керак. Бизнинг бу қувончимиз жаҳондаги озод ва демократик афкор омманинг ҳам қувончига айланди. Буни Ўзбекистонни дунёдаги демократик давлатлар тез орада тан олиб, уни маънавий ва иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаётганлиги кўрсатиб турибди.

Ўзбекистонимизнинг ҳозирги ҳолати узоқ муддатда қафасда сақланган қушни эслатади. У эндигина ўз қаддини ростлаб, қанот ёзиб парвозга шайланмоқда. Дарвоқе, унинг давлат гербида саховат, бахт ва бойлик рамзи бўлган афсонавий Ҳумо қушининг кўрсатилганлиги ҳам тасодиф эмас, албатта.

Афсуски, бу ўта муқаддас ва ҳис-ҳаяжонларга тўла тарихий давр — мустақилликни ҳамма ҳам бирдай ҳис этаётгани йўқ. Орамизда истиқлол қадрини, моҳиятини тўла англаб етмаган ожиз бандалар ҳали топилади.

Жаҳон халқлари тарихи гувоҳлик бериб турибдики, ҳар бир халқ ўз бахти ва фаровон турмушини ўзи яратади. Бунинг учун бизда эндигина шарт-шароит ва вақт етилди, холос. Яқинда Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг Минск шаҳрида бўлиб ўтган Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги кенгашидан қайтишда самолётдаёқ, телевидение ходимлари билан суҳбати ва ундан кейин бир гуруҳ ёзувчи ва ижодий ходимлар билан учрашуви муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Суҳбатда Президентимиз жаҳон тарихида «қизил империя» деб номланиб келаётган ШСЖИни қайта тиклашни орзу қилаётган баъзи бир кимсаларга қаттиқ зарба бериб, орқага қайтиш бўлмаслигини узил-кесил ва қатъий айтди, миллий мустақилликнинг маънавий ва тарихий моҳияти ва аҳамиятининг иқтисодий томонларини ҳар тарафлама, чуқур асослаб берди.

Учрашувда эса мустақилликни мустаҳкамлаш учун унинг мафкуравий асосларини яратиш; халқ ва ёш авлодда Ватанга бўлган меҳр-муҳаббат ҳис-туйғусини ва ғурурини тарбиялаш масаласини кўтарди. Бу саъй-ҳаракатлар тарихимизнинг ҳозирги талабларига тўғри жавоб бўлиши билан бирга, халқимиз маънавиятини, ғурурини кўтаришга, миллий онги уйғонишига хизмат қилади. Ўтган чорак бир аср мобайнида халқимиз онгига мавҳум ватанпарварлик руҳи ва бегона онг, бегона мафкура сингдирилишни сабаб, у ўзлиги ва қадр қимматини унутди, ўз тарихи ва ота-боболари руҳиятидан бегоналашди. Энди эса уларни тез орада тиклаб, янада ривожлантириш зарурияти туғилмоқда. Ҳозирги даврнинг талаби ҳам шунда. Худди мана шу ўринда ўтган асрнинг охирларидан то асримизнинг йигирманчи йилларигача жадидчилик ҳаракати ва уларнинг намояндалари жадидлар олиб борган кураш биз учун ибрат ва сабоқ бўла олади. Бу мақолада уларнинг тарихига бир назар ташлаймиз. Унда муштарийларнинг ўзлари бирор хулосага келар деган умиддамиз.

МУСТАҚИЛЛИК ҚАДРИ

1991 йил 31 август куни Ўзбекистон Жумҳурияти Олий Кенгашининг навбатдан ташқари олтинчи сессияси Ўзбекистон мустақил ва озод давлат бўлганлигини тантанали равишда эълон қилди. Бу куни ўзбек халқи тарихида сира ҳам учрамаган, жаҳон тарихида ҳам камдан-кам учрайдиган жуда катта оламшумул воқеа содир бўлди. Бир ярим асрга яқин даврга чўзилган мустамлака ва қарамлик занжири парчаланди. Ўзбек халқи тинч демократик йўл билан миллий мустақилликка эришди. Халқ ҳоҳиш-иродаси, сабр-тоқати ғалаба қилди.

Ўша саховатли тарихий кундан бошлаб, тарихимизда янги саҳифа — Мустақиллик саҳифаси очилди, бизнинг авлод янги туб бурилиш даврига қадам қўйди. Шу билан бирга ўзлигимизни англаш, миллий қадриятларимизни тиклаш, тарихий тақдиримизни ўзимиз белгилаш даври бошланди.

Бу ўринда асрий тобе ва қарамликдан сўнг биринчи марта мустақил раҳбарликни ўз қўлига олган биринчи Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг хизматлари алоҳида таҳсинга сазовор бўлди.

Чоракам бир ярим асрдан сўнг 1991 йилнинг кузига келиб, жамият тараққиётига зид равишда катта куч, таъқиб ва қурбонлар эвазига қурилган социалистик жамият асоси — «қизил империя» тизимида чуқур таназзул юз берди. Марказдаги кучлар ўз ўлими олдидан талвасага туша бошлаган империянинг бироз кўринишини ўзгартириб, моҳиятини эскича қолдирган ҳолда ҳукмронликни ўз қўлида сақлаб қолишга интилаётган бир пайтда, Ўзбекистонда ҳам қарамлик ва мутаассиблик анча кучли эди. Мустақиллик учун ҳам қулай, ҳам ўта мураккаб объектив шарт-шароит тарихан етилган бир пайтда ҳамма ҳаракат дадиллик билан юқоридан бўлди, «қуйи» эса ҳали ижтимоий ғафлат уйқусида эди. Ҳеч муболағасиз айтиш керакки, тарих нафаси ва давр талаби ҳамда масъулияти «юқори»дан ўз вақтида жуда тўғри ҳис этилиб, зудлик билан оқилона иш қилинганлиги туфайли ота-боболаримизнинг армону, орзу-умиди бўлиб келаётган мустақиллик қўлга киритилди.

Шуни ҳам алоҳида таъкидлаш керакки, Шўро даврида қанчалик миллий маънавият ва қадриятларга хилоф равишда тобелик ва руслаштириш мафкураси сингдирилганлиги, сиёсий қатағонлик ва таъқиб узлуксиз амалга оширилганлиги билан бир қаторда феодал ишлаб чиқариш муносабатлари тугатилиб, йирик металлургия, машинасозлик, электр қуввати ишлаб чиқариш, фан-техника, саноат ишлаб чиқариш, маданий ҳаёт ва маориф соҳасида каттагина ютуқлар қўлга киритилди. Аммо уларнинг бошқариш муруввати марказга мослаштирилган эди. Шунинг учун хам ҳозирги бозор иқтисодиётига ўтиш шароитидаги қийинчиликларнинг бир томони унга боғлиқ бўлиб турибди.

2

Энг муҳими, халқимизнинг тарихий тақдири бутунлай ўзгарди. Она-Ватан қадим-қадимдан дунё тарихида «Туронизамин — Туркистон» номи билан машҳур бўлгани мисол Ўзбекистон ҳам тўлақонли мазмун ва маъно кашф этиб, мустақил давлат сифатида бутун дунёга ўзини янгитдан намоён қилмоқда. Жуда қисқа вақт ичида уни дунёдаги асосий йирик давлатларнинг ҳаммаси «де-факто» асосида, амалий ҳақиқат деб тан олди.

Ватанимиз Ўзбекистон биринчи марта 1992 йил 2 март куни нуфузли халқаро ташкилот — БМТга аъзо бўлиб, 170 дан ортиқ тенг давлатлар қаторидан ўз ўрнига эга бўлди. Бу маънавий ва сиёсий тенглик ҳозирги бозор иқтисодиётига ўтиш шароитидаги қийинчиликларга қарамай, халқимиз руҳиятини кўтариб, келажакдан умидворлигини оширмоқда. Ундаги сал бўлмаса, унутилаёзган ўз она-Ватанига бўлган меҳр-муҳаббат, муқаддас ҳис-туйғу ва ҳақ-ҳуқуқ тиклана бошланди.

«Ватанни севмоқлик — иймондандур» дейилган буюк ҳикмат халқимизнинг онгу-шуурида қайта жонланди. Шу ерда таниқли, эл севган шоир Абдулла Хожи Орип ўғли томонидан ёзилган Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳиясига «иймон» сўзи киритилганлигини эслашнинг ўзи кифоя:

«Бағри кенг ўзбекнинг ўчмас иймони,
Эркин, ёш авлодлар сенга зўр қаноат!»

Ўтган чоракам бир аср мобайнида ўз Ватанини севишдек муқаддас ҳис-туйғу мусулмонлик асосларига дахлдор эканлиги халқимиздан яшириб, унинг онгу-шуурига коммунистик ғоявийлик ва ўта мавҳум ватанпарварлик руҳи сингдирилди. Оқибат натижада янги авлодда Чингиз Айтматов таърифлаган манқуртлик — ўзлигини йўқотиш аломатлари пайдо бўлди.

Ўз она-Ватани ва миллати истиқболи ҳамда истиқлоли ҳақида ўйлаганлар «миллатчи», «антишуровий», «халқ душмани» деган номлар билан лаънатланиб, сталинча қатағонлик даврида ҳеч аёвсиз йўқ қилинди.

Президентимиз И. А. Каримовнинг «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат» номли рисоласида шундай сўзлар бор: «Истиқлол туфайли кишиларимизнинг Ватанга, она заминга меҳрли муносабати шаклланиб боряпти. Шуни очиқ айтишимиз зарур, илгари бутун собиқ СССР харитасини қамраб олган Ватан туйғусини онгимизга сингдириш томойили кучли эди. Бугун эса Ватанимиз муайян чегара ва қиёфа касб этди... Ватан, ватандошлик туйғуси эски мафкуравий қобуқлардан халос бўлиб, ўзининг асл қиёфасини топди».

Аллоҳга шукроналар бўлсинки, халқимизда ўзлигини англаш, миллий уйғониш ва ўз Ватанини севишдек истиқлол туйғуси тобора ортиб бормоқда. Мингбор афсус ва надоматлар билан шуни ҳам таъкидлаш керакки, бизлар она тарихимиз қолиб, бегона тарихни ўргандик, бобокалонларимиз маиший ҳаёти, маънавияти ва руҳиятидан бебаҳра, дарди-аламлари ва васиятларидан бехабар бўлдик. Агар мозийга бир лаҳзагина назар солсак, кўз ўнгимизда истиқлол учун аждодларимиз жуда узоқ даврлардан буён кучлар нисбати тенг бўлмаса-да, узлуксиз курашиб ўтганлиги бирин-кетин намоён бўлади. Унинг бошланиши Урусия подшосининг юртимиз сари дастлабки босқинчилик ҳарбий юришларига бориб тақалади.

Бу ўтган катта давр орасида Ватан истиқлоли ва миллат келажаги йўлида ўзларини қалқон қилиб, беаёв жангу-жадалларда шаҳид бўлганларнинг санаб саноғига етиб бўлмайди. Уларни тарихий нуқтаи назардан фақат кураш олиб борган даврларига қараб, бир неча авлодларгагина бўлиш мумкин, холос. Ана шулардан бири тарихда «жадид» деб номланган жадидвар авлоди бўлди. Уларнинг рўё бўлмаган орзу-умиди, дилларида қолган армон — МУСТАҚИЛЛИК, ОЗОД ВА ЭРКИНЛИК бизларга насиб этди.

Буни бизлар қадрламоғимиз, ардоқламоғимиз, ҳар томонлама мустаҳкамламоғимиз ҳам фарз, ҳам қарз. Барча қийинчиликларни бардош ва сабр-тоқат билан енгмоғимиз зарур. Атрофимиздаги турли хил иғволарга учмаслигимиз, ғаламислик хатти-ҳаракатларга ақл билан зарба бермоғимиз лозим. Акс ҳолда эса бизларни худо ҳам, тарих ҳам кечирмайди, келажак авлоднинг лаънатига учрашимиз ҳам аниқ. Шу ерда Президентимиз Ислом Каримовнинг 1992 йил декабрда бўлиб ўтган Ўзбекистон Жумҳурияти Олий Кенгаши ўн биринчи сессиясида сўзлаган нутқини «Ватанимиз равнақи йўлида бошлаган ишларимизни яратганнинг ўзи қўлласин ва мададкор бўлсин» деб иймон келтириш билан якунлашини эслаш жоиздир. Бу, албатта, Ватан мустақиллик қадр-қимматининг юксак баҳоланиши, уларга бўлган оташин ҳис-туйғунинг қалбдан лабзга кўчишидир.

ҲУЖЖАТЛАРДА АКС ЭТГАН ҲАҚИҚАТ

Қадим-қадимдан бу муқаддас тупроғимиз Ватан ва миллат истиқлоли, бирлиги, фаровонлиги ва осойишталиги йўлида курашган ижтимоий-сиёсий ҳаракат ва уюшган ташкилотларга бой. Шулардан бири жадидчилик ҳаракатидир. У ўтган асрнинг 80-йилларида халққа маърифат ва зиё тарқатиш, уни дунёвий билимлар асосида саводли қилиш ва маданиятини кўтариш ғояси сифатида пайдо бўлади. Бу пайтда чоризм мустамлакачилик зулми кучайган, миллат тарихи ва дини топталган, бойликлари таланган, хўрлаш ва камситишлар авж олган эди.

Рус подшоси ва унинг Туркистондаги ҳарбий маъмурияти узоққа мўлжалланган мустамлакачилик сиёсатини ҳар томонлама кучайтиради: мустамлакачилар ўлкада ўз таянчи ва мавқеини кучайтириш мақсадида оч ва яланғоч рус мужикларини 1867 йилдан бошлаб, эллик йил мобайнида бу ерга кўчириш билан машғул бўлди.

Мана шундай бир шароитда жадид номини олган тараққийпарварлар халқда миллий уйғониш, ўзлигини англаш зарурриятини тўла ҳис этади ва бунга ўзларини масъул деб билади. Шунинг учун ҳам улар биринчи навбатда антимустамлакачилик ва антифеодал, маданий-маърифий ва ижтимоий-сиёсий курашни ўз олдиларига мақсад қилиб қўядилар.

Мана шу халқ дарди ва азоб-уқубати билан қовирилган, миллат манфаати йўлида қалқон бўлган жадидлар шўро даврида қора бўёқларга бўялди. Уларга шўро даврида мафкуравий қуролга айлантирилган Ватан тарихида «пантуркист», «буржуа мафкурачиси», «миллатчи», «халқ душмани» деб баҳо берилди.

Хуллас, жадидчилик ҳаракати шўро тарихида «жадидизм» деб номи ҳам, мазмуни ва моҳияти ҳам бузиб кўрсатилади. Шу билан бирга жадидчилик ҳаракати ва жадидлар тарихда каттагина давр мобайнида истиқлол учун курашиб ўтганлиги ҳам халқдан яшириб келинди. Эндиликда эса ошкоралик ва демократия туфайли ниқоби йиртилган тарихий ҳужжатлар жадидлар ҳақидаги ҳақиқатнинг рўёбга чиқишига асос бўлмоқда.

Тарихнинг ўқилмаган саҳифалари

ЖАДИДЧИЛИК ВА ИСТИҚЛОЛ

Ишончли ҳужжат ва эсдаликларнинг гувоҳлик беришича, ҳақиқатан ҳам жадидларнинг Мунаввар Қори Абдурашидхон ўғли атрофида уюшган катта қисми Октябрни қучоқ очиб кутиб олмайди. Аммо коммунистларнинг дастлабки пайтда халқпарвар ва айниқса собиқ мустамлака Туркистон учун адолатли бўлиб кўринган шиорлари, Лениннинг Россия мусулмонлари ўз тақдирини ўзлари белгилаши тўғрисидаги ваъдалари жадидларнинг аксарият қисмини ўзига ром қилади. Шунинг учун агар, жадидларнинг Файзулла Хўжаев, Акмал Икромов ва Абдурауф Фитрат бошлиқ бир қисми биринчи кунлардан бошлабоқ Шўро ҳукуматини қўллаб-қувватласа, сал кейинроқ бошқалар ҳам шу йўлдан бора бошлайди. Тошкент жадидчилигининг отаси Мунаввар Қори Комфирқа сафига киради. Бу шундан далолт берадики, дастлабки пайтларда жадидларнинг мақсадлари коммунистик шиорлар билан маълум соҳаларда яқинлашади ва бирдек туюлади.

Аммо тез орада бу мақсадлар «уйғунлиги» барбод бўлади. Ҳокимиятни қўлга олгач, Комфирқа маҳаллий миллатлар, жумладан ўзбек миллати манфаатига зид иш юрита бошлайди. Сиёсат билан амалиёт ўртасидаги номутаносиблик яққол сезила бошлайди. Айниқса, жадидларга ишонмаслик, уларни таъқиб қилиш йигирманчи йилларнинг бошлариданоқ бошланади. 1921 йили жадидчилик ҳаракатининг энг йирик намояндаларидан бир гуруҳи Мунаввар Қори бошчилигида ҳукуматга душманликда гумон қилиниб қамоққа олинади. Уларнинг орасида Ю. Қурманбаев, Каримов, Садриддинхон, Салимхон Тиллахонов ва бошқалар бўлган эди.

Тез орада булар Туркистон Шўролар Марказий ижроия қўмитасининг авф этиш ҳақидаги қарори билан қамоқдан озод қилинади. 20-йилларнинг ўрталарига келиб эса жадидлар фирқа йиғилишлари ва матбуотда кенг танқид қилина бошланади.

Шундан сўнг 1923 йилдан Мунаввар Қори бошчилигида жадидларнинг катта бир қисми яширин сиёсий ташкилот ташкил этади. 1926 йилга келиб эса у «Миллий истиқлол» деган ном билан қайта ташкил этилади ва 1929 йил охирларигача иш олиб боради. Дастлаб бу ташкилот Ўрта Осиёда миллий давлат чегараланиши ўтказилиб, Ўзбекистон жумҳурияти ташкил этилгунича бутун Туркистондаги туркий миллатларни бирлаштиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди. Ундан сўнг эса мустақил Ўзбекистон давлатини ташкил этиш соҳасида каттагина ишларни амалга оширади.

Бу бизнинг истиқлолимизга дахлдор бўлган «иш» роппа-роса олтмиш уч йил «ўта махфий» деган тамға остида сақланиб келди. Шунга қарамай у тарих тақозоси, ошкоралик туфайли ошкор бўлди. У билан танишишга биз ҳам муяссар бўлдик.

Ҳужжатларнинг гувоҳлигида биз ўша даврда ҳақиқатан ҳам «аксилшўравий», «аксилинқилобий» ва «Мустақил Ўзбекистон буржуа жумҳурияти»ни ташкил этиш учун уюшган ҳаракат бўлганлигининг гувоҳи бўлдик. Шу билан бирга унда жадидлар коммунистик қутқу қанчалик кучли бўлишига қарамай, дадил ҳаракат қилганлиги ва ўта устамона тактик йўллардан фойдаланганлигига лол қолдик. Улар Комфирқа яккаҳукмронлигига нисбатан муқобиллик асосда фикр юритиб, қарши нуқтаи назардан янги жамият қуриш ва истиқлолга эришиш учун кураш олиб боради.

Юқоридаги истиқлолга қарши тўпланган 19 жилдлик «Жиноий иш»да асосий «айбдор» ва «бош жиноятчи» ва «раҳбар» сифатида Мунаввар Қори Абдурашидхон ўғли кўрсатилади. Дарҳақиқат, у шундай катта «жиноят»ни ўз бўйнига олган, то умрининг сўнгги дақиқаларигача Ватан ва миллат истиқлоли учун курашган буюк халқпарвар, келажакни олдиндан кўра билган зукко раҳбар ва буюк инсон эди.

Ҳурматли муштарийлар! Сизларнинг диққатингизни унга ўша вақтдаёқ, унинг дўсти ва шогирди ҳамда душманлари берган баъзи баҳоларга қаратмоқчимиз:

Лаъзиз Азиззода: Мунаввар Қорининг ишонган шогирдларидан, оташин истиқлолчи умрининг катта қисми қамоқхона ва сургунларда ўтган. У ёзади: «Мунаввар Қори аксилинқилобий ташкилотнинкг ягона раҳбари; ниҳоятда ўткир фикрли, бақувват мафкурачи, оммани бир ишга тўла сафарбар қилиш керак бўлса, уни илҳомлантира олувчи қобилиятга эга бўлган стратегик куч; ўта устамон дипломант. Айтишим мумкинки, унга тенг келадиган куч ва тафаккур соҳиби йўқ. Унинг фикри доимо ҳиссиётдан кучлироқ. Чунки, ўз хатти-ҳаракатида у жуда кам хато қилади

Мадҳиддин Салиҳович Муҳамедов; 19 ёш, Ўрта Осиё Давлат университети шарқ факультетининг 3-курс талабаси, ўша пайтда келажакда катта шоир бўлиш ва бошқа лавозиму илтифотларга умидворлик билан ўзига тахаллус қўйиб олган; бир ёзишда 20-йилларда энг кўзга кўринган ёзувчи ва шоирлар, обрўли кишилар, ўз ўқитувчи ва талаба «дўстлари»дан 30 киши «халқ душмани» бўлганлигини «исботлайди». Шулардан иккитаси ўз тоғаси, биттаси бирга истиқомат қиладиган «дўсти» бўлган. У Мунаввар Қори ҳақида шундай ёзади: «Мунаввар Қори—жадидчиликнинг илҳомчиси ва шу оқимнинг раҳбаридир. 1927 йилда Тошкент музофоти зиёлиларининг қурилтойи бўлиб ўтди. Мен унда делегат эдим...

Қурилтойда мафкура жабҳасидаги кураш масаласида мунозара қўзғолганда Мунаввар Қори нутқ сўзлади ва: «Бу мафкурани бизнинг мафкурага мосласак бўлмасмикан», деди. Бундан кўринадики, у партия бу масалани қандай ҳал этаётганини маъқулламайди».

Энди истиқлол курашчиларининг раҳбар ва доҳийси даражасига кўтарилган Мунаввар Қорининг қамоқхонада ёзган ва ундан тергов ҳужжати сифатида фойдаланилган Хотираларидан айрим парчаларни келтирамиз:

«Бизлар Шўро ҳукуматининг мана шулар (йирик савдогар ва катта ер эгалари — С. Х.)га эмас, балки, майда ва ўрта ҳол буржуазияга нисбатан олиб борган тадбирларига қарши бўлдик... Мана шундан бизларнинг Октябрь инқилобидан кейин мамлакат сиёсий ҳаётида тутган ролимиз, Шўро ҳукумати, йўқсил диктатурасига қарши олиб борган ишимиз тушунарлик бўлса керак. Бизларнинг мустақиллик ҳақидаги шиоримиз, аввал буржуа демократик Туркистонни, ундан сўнг эса Ўзбекистонни ташкил этиш, ҳокимиятни майда ва ўрта буржуазия қўлига бериш тўғрисидаги ҳаракатимиз ана шундан келиб чиқади.

Пантуркистик интилишлар ҳам ўз ўрнига эга эди. Бизнингча, буларнинг амалий кўриниши Ўрта Осиёдаги туркий халқларнинг ҳаммаси учун умумий бўлган тил яратишдан иборат бўлиши керак эди...

Бизларнинг пантуркизмимизнинг туб сиёсий мазмуни шундан иборат эдики, асосий мақсад мустақилликка бутун Ўрта Осиё халқларининг ягона ҳаракати билан тезроқ эришиш мумкин деб ўйлаган эдик...».

«Бизлар айниқса, миллий чегараланиш ўтказилганидан кейин асосий пировард мақсадимиз — буржуа-демократик Ўзбекистонни барпо этишни амалга ошириш умидида ўз фаолиятимизда асосан қуйидаги уч ҳолатни ҳисобга олган эдик:

1. Оммада миллий руҳни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш.
2. Шўро ҳукумати томонидан кўтарилган шўро аппаратини маҳаллийлаштириш ҳақидаги шиордан фойдаланиб, аста-секинлик билан Шўро аппаратини, унга миллий кайфиятдаги кишиларни жойлаштириш йўли билан қўлга олиш.
3. Муҳожирлар билан алоқани ташкил этиш, муҳожирлар ва уларнинг оилалари (шунингдек, аксилшўравий фаолиятда жабрланганларга ҳам) ёрдам бериш.

Бизлар ўз фаолиятимизни бу кўрсатилган вазифаларга қаратишда, Шўро ҳокимиятининг Оврупо буржуазияси билан тўнашувда муқаррар равишда ҳалокатга учрашини назарда тутдик. Бизлар унинг (Шўро ҳокимиятининг) йўқ қилинишига ишондик ва бунга тайёргарлик кўришга, Шўро ҳокимияти ҳалокати юз берганда ҳокимиятни қўлга олишга тайёр туришга қарор қилдик. Бизлар ўз ҳисобимизда яна шу ҳолатни ҳам назарда тутдикки, Шўро ҳокимияти ва Комфирқа жаҳон буржуазияси сиқувига бардош беролмай, аста-секинлик билан ўз нуқтаи назаридан ўнгга, меньшевиклар томон қайтишга мажбур бўлади ва охир оқибатда ҳалокатга учрайди, деб ишондик».

Бу ерда бирор изоҳ беришга ҳожат йўқ. Фақат шунигина айтиш кифояки, бу юқорида зикр этилганларнинг ҳаммаси бироз кечикиб бўлса-да, бизларнинг кўз ўнгимизда содир бўлди ва бўлмоқда.

* * *

Зиёлиларнинг Ватан тараққиёти ва истиқлоли, тақдири, шону-шуҳрати, эл-юрт маънавияти ва маданияти, илм-фан ва техника ривожида, моддий ва маънавий бойликлар яратилишида тутган ўрни беҳиёса катта. Уни бирор нарса билан таққослаб ҳам бўлмайди. Шунинг учун бўлса керак, «Шарқда қадимдан маълум ва машҳур олиму-фозилларнинг исми-шарифларига уларнинг Она-Ватани, туғилган жойлари номи қўшиб айтилиши одат тусига кирган.

Жадидлар туркий халқлар, шу жумладан, ўзбек зиёлиларининг катта бир авлоди. Уларнинг ўзига хос, жуда мураккаб ва бой мазмунли, қарийб ярим асрлик тарихи бўлганлигини эндигина ҳис эта бошладик. Шўро даври тарихида жадидчилик ҳаракатига салбий баҳо бериш билан чекланмайди. Унинг ярим асрлик тарихи ҳам халқдан яшириб, тарихга киритилмай келди.

Жадидчилик ҳаракати ва жадидларнинг тарихий тақдири ҳар икки—инқилобдан олдин ва ундан кейинги даврларда ҳам ўта аянчли кечади. Инқилобгача жадидлар ҳарбий маъмурият томонидан доимо таъқиб остига олинса, маҳаллий мутаассиблар уларни «даҳрий», «шариатга қарши» деб бадном қилади, Шўро даврида эса «халқ душмани» деган уйдирма айб билан батамом қирғинбарот қилинади.

Бу мудҳиш ҳаракат 1919 йилда жадидчиликнинг йирик намояндаларидан бири Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг сирли ўлимидан бошланди.

1925 йил ноябрда Самарқанд шаҳрида бўлиб ўтган Ўзбекистон Комфирқасининг II қурилтойида Марказий Қўмита масъул котиби В. И. Иванов томонидан Мунаввар Қори ва жадидлар ноҳақ танқид қилиниб, миллий ғамачиликда айбланади. 1928 йил 22 март куни ШСЖИ махсус Давлат Сиёсий бошқармасининг Ўрта Осиё (Тошкент)даги ваколатли мухтор вакиллигида Мунаввар Қори Абдурашидхон ўғли учун, «Резидент» деган ном остида махсус дело очилади — жиноий иш қўзғатилади.

«Резидент» сўзи икки—ижобий ва салбий маънони англатади: элчи, чет эл фуқароси ва жосус. Ўз она-Ватани истиқлоли йўлидаги кураш раҳбари замона зайли — коммунистик қутқу билан «чет эл фуқароси» ва «жосус»га айланади. Шундан сўнг у «социалистик инқилоб» ғалабасининг ўн икки йиллиги арафаси куни — 6 ноябрда қамоққа олинади. Бу кун биргина Мунаввар Қори ҳаётидагина эмас, балки бутун ўзбек зиёлилари ҳаётида қаро кунлар бошланишига даракчи бўлди.

Мунаввар Қори Салимхон Тиллахонов, Ғулом Икромов, Мирхалил Каримов, Толибжон Мусабоев, Тангриқулхўжа Мақсудов, Нажимутдин Шераҳмедов, ҳақидаги олий жазо ижро этилган ёки этилмаганлиги номаълум. Уни сталинча қатағонлик сирлари очилганидан кейин 1957 йилда ўтказилган текширувда қилни қирқ марта ёришга қодир бўлган ходимлар ҳам аниқлай олмаган. Албатта бу истиқлол курашчиларининг ҳам тақдири аниқ. Лекин тақдир тақозоси куни ноаниқ.

Умуман бу юқоридаги Ватан истиқлоли йўлида шаҳид ўтганларнинг табаррук ҳоклари қаерда қолганлигини аниқлаш ҳам зарур, гарчан ҳужжатларда бу тўғрида аниқ маълумот бўлмаса-да, уларни синчиклаб ўрганиш истиқлол курашчиларининг тақдир тақозоси она заминнинг ўзида (балким Тошкентнинг ўзида!) юз берган бўлса керак деган анча ҳақиқатга яқин фикр бор.

Кўриниб турибдики, ижро марказий сталинча жаллодчилик тизимининг Тошкентдаги вакиллари томонидан бажарилган.

Шўро тарихида бу каби аниқ бўлган ва ҳали аниқ бўлмаган мотамсаро кунлар кўп. Уларнинг ҳаммасини аниқлашнинг иложи ҳам йўқ. Аммо ёрқин ва байрамона, шунингдек, қора ва мотамсаро кунларни белгилаб, уларни авлодлар онгига сингдириш оддий тарихий одат. Маълумки, ўттиз еттинчи йилнинг иккинчи ярмидан бошлаб, қирқ-эллигинчи йилларда қатағонликка учраганларнинг аксарияти собиқ жадидчилар ёки уларга хайрихоҳ бўлганлар эди. Ватан истиқлоли ва озодлиги йўлида ўз кафани ва гўрига эга бўлмаганларнинг номларини улуғлаш, руҳларини шод этиш вақти келди. Уларнинг ўлимга тик боришга даъват этган фақат бир нарса бўлди. У ҳам бўлса келажак авлод ва тарих олдидаги ўз бурчларини адолат юзасидан бажариш ва ёшларга намуна бўлиш. Шу нуқтаи назардан улар бизлардан умидвор. Мақола охирида Мунаввар Қорининг қамоқхонадаги махбусларга имомлик қилиб, тўғри тоат, ибодатни бажаришга раҳбарлик қилиш билан бирга, ўз сафдошларига бор ҳақиқатни яширмай айтиш тўғрисида мурожаатнома ёзгани, олдинроқ эса ўз шогирдларига «Миллий истиқлол»га тегишли ҳужжатларни қишлоқларга яширишни васият қилганлигини эслаш жоиздир...

Сотимжон ХОЛБОЕВ,
тарих фанлари номзоди, доцент.

3

4

Шахсий фикр

ФАН ЭРКИН ТАРАҚҚИЁТНИ ЁҚТИРАДИ

Мустақил ривожланиш жараёнини бошидан кечираётган республикамизда, барча жабҳалар қатори ижтимоий гуманитар фанлар ҳам эркин тараққий этиши учун унга бўлган муносабатни тубдан ўзгартириш лозим. Бу нарсага етарли эътибор берилмаса, фаннинг айни шу жамиятга хизмат қила олиш имкониятлари чегараланиб, борини ҳам тўла намоён қила олмайди. Шу нуқтаи назардан қараганда, ҳар бир ижтимоий-гуманитар фаннинг алоҳида — умумий дастурларини яратиш ниҳоятда зарур.

Ҳозирги кунда бозор иқтисодиётига ўтишдек масала кўндаланг бўлиб турибди. Уни хатлаб ўтишнинг эса сира иложи йўқ. Баъзи бир зиёлиларимиз фанларни бозор иқтисодиётининг ўзига хос қирраларига мос тарзда ривожлантириш керак, деган таклифни ўртага ташлаётирлар. Борди-ю, шундай қилинса, яна ўша коммунистик мафкурага хос кўриниш бўлиши турган гап.

Шу ерда яна бир нарсани таъкидлаш лозим. Эндиликда ижтимоий-гуманитар фанларнинг бир-бири билан ўзаро муносабатлари ҳақида ҳам ўйлаб кўрсак, ёмон бўлмасди. Улар ўртасидаги қатъий чегара ва ўзаро боғлиқликни аниқлаб олиш ҳам мақсадга мувофиқдир. Ҳеч эсимдан чиқмайди, икки йилча бурун катта бир анжуманда таниқли файласуф олим минбардан туриб, «Худога шукрки, бошқа ижтимоий фанлар қисқартирилаётган бир паллада бизнинг фалсафа фанимизга тегишмаяпти, ўзгалар билан қанчалик ишимиз бор», деган мазмунда гап қилди. Бундан кўриниб турибдики, домлаларнинг кўпчилиги ҳалиям эски таълим дастури асосида дарс беришдан тийилганлари йўқ.

Буниси ҳам майли. Аммо лекин баъзи бир олимларимизнинг ўзлари мансуб бўлган фанни қайта кўриб чиқиш ва уйғунлаштириш устида олиб борилаётган ишларга тўсқинлик қилаётганликларига нима дейиш мумкин? Шу каби қусурлардан холи бўлиб, фанларга ижодкорона ёндашмас эканмиз, ижтимоий-гуманитар илмларнинг истиқболли келажаги ҳақида хаёл суришдан нарига ўтолмаслигимиз аниқ.

Яна бир мунозарали масала — умумий таълим ҳамда олий таълим бўғинларида шундай ҳолатлар мавжудки, мактабда ўтилган дарслар керакми, йўқми, бундан қатъий назар, олий ўқув юртларида яна қайтарилади. Менимча, бу шарт эмас. Мактабда ўтилмаган ижтимоий-гуманитар фанларгина институтларда ўқитилса, ҳам вақт тежалар, ҳам талабаларнинг билими яна-да бойиган бўларди. Аксарият олий ўқув юртларида тарих сабоқлари асосан ўрта мактабда ўтилган мавзулар асосида қайтарилади. (Бундан тарих ва ижтимоий-гуманитар мутахассислар тайёрловчи институтлар мустасно).

Ушбу сингари мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин. Менимча, буларнинг ўрнига, фалсафа, маданиятшунослик, этика-эстетика, диншунослик, одоб-ахлоқ, ҳуқуқ каби барча учун керакли бўлган фанлар институтларда жорий этилиб, ҳозирги кунда ўтилаётган ижтимоий-гуманитар фанлар мутахассислиги бўйича чуқур ўрганиладиган олий даргоҳлардагина қолдирилса, айни муддао бўларди.

Ўрол ОБИЛОВ,
2-Тошкент Давлат тиббиёт институтининг тарбиявий ишлар бўйича ректор ўринбосари.

Хотира

ЗОЕ КЕТМАГАН УМР

Сирдарё вилоят ҳокимлиги Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Рихсивой ОРИФЖОНОВ хотирасини абадийлаштириш ҳақида қарор қабул қилди. Гулистон шаҳридаги «Яшил» театр унинг номи билан аталадиган бўлди.

Шундай одамлар бўладики, бир ерда муқим яшаб, муқим ишлайди. Бутун умрини бир даргоҳ хизматига бахшида қилади. Айни вақтда бир ерда туролмайдиган, ўзини доимо қайноқ ҳаёт қучоғига отадиганлар ҳам бор. Рихсивой Орифжонов ана шундай ижодкорлардан, ҳамкасблари даврасида очилиб кетадиган суҳбати жонон йигит эди. Акс ҳолда иссиқ ўрнини совутиб, ишлаб турган Ҳамза номидаги театрни, устозу шогирдларини тарк этиб, республика бўйлаб кезиб юрармиди?

...1958 йил. Рихсивой Орифжоновни тўсатдан Маданият вазирлигига таклиф этиб қолишди. Каттақўрғон театрида аҳвол анча мушкуллашиб қолганини, парокандалик арафасида турганини айтишди.

— Борганим бўлсин, — деди Рихсивой ва шахт ўрнидан турди. — Қачон кетай?

У киши келиши билан ижодий муҳит, жамоанинг кайфияти жуда ўзгариб кетди, — дея хотирлайди Баҳодир Йўлдошев. — Ойим иккови ишларни бамаслаҳат режалаштириб олишди. Кўп ўтмай Уйғуннинг «Ҳуррият», Н. Сафаровнинг «Уйғониш», Ё. Худойқуловнинг «Дугоналар» асари саҳна юзини кўрди ва томошабинлар назарига тушди. Рихсивой ака қандай ишлашини ўшанда кузатганман. Қизиқ одати бор эди: вазифасини бажариши ҳамоно типирчилаб қолар, қаёққадир ошиқаётгандек кўринарди...

Шундан кейин у Самарқандга, Ҳамид Олимжон номидаги вилоят театрига ишга чақирилди. Бу ерда ҳам аҳвол чатоқ экан, ҳеч қандай шароит йўқ. Артистлар зада бўлган қушлар сингари ҳар томонга тарқаб кетган. Ким билан ишлайди? Узоқ ўйлаб ўтирмади: Тошкентга, театр-рассомлик институтига равона бўлди. Актёрлик факультетини тугатган бир гуруҳ ёшларни театрга бошлаб келди, Комил Насриддинов, Ноила ва Асрор Тошкенбоевлар Рихсивой Орифжонов мактабида маҳоратларини оширдилар.

Рихсивой Орифжонов нафақат режиссёр, балки истеъдодли актёр, бир қанча саҳна асарларининг муаллифи ҳам эди. «Башаранг қийшиқ бўлса...», «Она ҳукми», «Алданган қиз» каби драмалари муҳлисларда яхши таассурот қолдирган. Дастлабки «Турмуш сабоқлари» пьесаси Қўқон театрида саҳналаштирилганида мунаққидлар адабиёт майдонида янги истеъдод пайдо бўлди, деб ёзган эди.

...Кўрган-билган кишилар Рихсивой Орифжоновни чўлқувар йигитга қиёслашади. Аслида ҳам шундай. Қаерда янги театр, ижодий жамоа ташкилланадиган бўлса, Рихсивой Орифжонов ўша ерда ҳозиру нозир эди. Жиззах ва Сирдарё театрларининг очилишида унинг ўзи бош-қош бўлган. Шуни ҳисобга олган мирзачўлликлар чўлқувар санъаткор руҳи покини шод қилдилар.

— Қўриқ ўлкада театр санъатини ривожлантиришга жон фидо айлаган Рихсивой Орифжонов хотирасини абадийлаштириш ҳақидаги қарор тегишли ташкилотларда ишлаб чиқилди, — деди биз билан телефон орқали суҳбатда вилоят ҳокимлигининг масъул ходими О. Султонов. — Унинг номи билан аталадиган «Яшил» театр таъмирланади, айни вақтда истироҳат боғининг қиёфаси ҳам ўзгаради, шаҳардаги кўчаларнинг бирига Р. Орифжонов номи берилади. Бу ишларни бажариш учун маблағ ажратилди.

...Фожеа 1979 йил июнь ойининг бошларида рўй берди. Бадиий ҳаваскорларнинг республика кўригини ўтказишга тайёргарлик кетаётган кунларда жиззахлик истеъдодлар бошини қовуштириб, енг шимариб ишга тушиб кетди.

У меҳмонхонада турар, эрта билан машина олиб кетарди. Бир куни машина ҳадеганда келавермади, тоқати тоқ бўлган Рихсивой ака таксига ўтириши билан таниш овоз қулоғига чалинди:

— Кечирасиз, ушланиб қолдим, машинага чиқинг.

Таксичидан узр сўраб, хизмат машинасига ўтирди. Кеч қолгани сабабли ҳайдовчи тезликка зўр берди ва ...қаршидан келаётган...

Машъум воқеага ҳам 15 йил бўлибди. Лекин санъат арбоби Рихсивой Орифжоновнинг қўриқ ўлкада босган излари йўқолмади. У ҳамон ҳамкасб дўсту биродарлари, вафодор ёстиқдоши ва қўша-қўша фарзандлари, неваралари, мухлислари, эл-юрти ардоғида...

Баҳодир АБДУЛЛАЕВ.
ЎзА мухбири.

Янги китоблар

«СУЛТОН УВАЙС»

Хоразмлик ёш адиб Давлатёр Раҳим китоб мухлисларига танилиб қолди. Унинг адиб Шихназар Матрасул билан биргаликда ёзган «Феруз. Шоҳ ва шоир қисмати» китобини қизиқиш билан ўқиган эдик. Хоразмнинг энг яқин тарихида ўчмас из қолдирган хон ва оламга машҳур шоир Муҳаммад Раҳимхони Соний — Феруз ҳақида тарихий-бадиий лавҳалардан иборат илк китобчани мухлислар эътиборига ҳавола этишган эди. Бу китобни шеърият мухлислари ва тарихни севувчи муштарийлар илиқ кутиб олишди. Чунки, шу вақтгача оламга танқли бу шоир ҳақида тузукроқ бир нарса нашр қилинмаган эди.

Яқинда Давлатёр Раҳим Хоразм воҳасидаги машҳур ва табаррук зотлардан бири Султон Увайснинг ғаройиб ҳаёти, унинг илоҳий ҳикматлари билан йўғрилган афсонавий тақдири ҳақидаги илмий-бадиий мажмуасини кенг китобхонлар оммасига ҳавола этди. У ҳалоллик ва покликда, тақвода беназир шахс бўлиб, ислом оламида Мағрибдан Машриққа қадар юксак эътиборга эга бўлган машҳур инсонлардан биридир.

«ВИСОЛ»

Бу ҳикоялар тўпламининг муаллифи Рашид Аслонов. У Бухоро вилоятининг буюк алломаси Абу Али ибн Сино таваллуд топган Пешку туманининг Афшона қишлоғи яқинида 1953 йилда туғилган. У ҳам насрда, ҳам назмда ижод қилади. Унинг ижод намуналари 1968 йилдан буён даврий матбуот саҳифаларида ёритилиб келинмоқда.

«Висол» ҳикоялар тўплами муаллифнинг илк китоби. Китобдаги ҳикояларда инсон тақдири чигалликлари, эзгулик билан қабиҳлик ўртасидаги тўқнашувлар, меҳр-муҳаббат, покиза туйғулар тараннум этилади.

Муаллиф қаламга олган ҳар бир қаҳрамонининг фақат ташқи қиёфасинигина эмас, кўпроқ ички дунёсини кўрсатишга ҳаракат қилади.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

16 ЁШЛИ РОБИНЗОН

● ШВЕЙЦАРИЯЛИК 16 ёшли Карл Молфауэр ота-онаси билан қаттиқ жанжаллашиб қолди ва зарда билан уйдан чиқиб кетиб, ўзи мустақил яшашга қарор қилди. Ҳозир у Сен-Готарданинг қуйи қисмида — кимсасиз жойда ўзига кичик уй қуриб олган. Уйнинг ётоқхонаси, ошхонаси ва ёқилғиўтин сақлайдиган омборхонаси бор. Энди молқўй олмоқчи. Шунинг учун кичик молхона ҳам қуряпти.

Полимердан қувур ясаб, тоғдаги дарёдан сув келтириб, водопровод ҳам ўрнатиб олган. Унинг пухталигини қарангки, ток ишлаб чиқарадиган шамол қурилмасини сотиб олиб, уйини электр энергия билан таъминлаган.

Карл бу йил ҳар томонлама қулай уйида қишламоқчи.

ТЎРТ ОЁҚЛИ ЧАҚАЛОҚ

● ЖАНУБИЙ АФРИКАнинг Капштадт шаҳри госпиталларидан бирида кўз кўриб қулоқ эшитмаган воқеа юз берди. У ерда чақалоқни она қорнидан ёриб олган дўхтирлар, гўдакни кўриб, ҳайратдан донг қотишди. Боланинг тўртта оёғи бор эди. Шунингдек, жинсий аъзоси ҳам кўп, яъни иккита. Киндикдан юқори қисмида жойлашган органлар эса биттадан.

Бироқ дўхтирлар уни 3 марта операция столига ётқизишди ва ортиқча органларини кесиб ташлашди. Ҳозир Абдули (чақалоққа шундай ном беришган) ўзини яхши ҳис этмоқда ва яхши ўсмоқда, деб хабар беради немисларнинг «Бильд» газетаси.

Туркистон бир, ватан бир
ТУРКИСТОН ТИЖОРАТ МАРКАЗИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ГЕОЛОГИЯ ВА МИНЕРАЛ РЕСУРСЛАР ДАВЛАТ КОМИТЕТИ
ТОШКЕНТ ГЕОЛОГИЯ-ҚИДИРУВ ТЕХНИКУМИ
қуйидаги ихтисослар бўйича
КУНДУЗГИ БЎЛИМГА

ҚАБУЛ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Фойдали қазилма конлари геологияси, уларни излаб топиш ва қидириш;
гидрогеология ва муҳандислик геологияси;
фойдали қазилма конларини қидириш технологияси ва техникаси;
халқ хўжалиги тармоқлари иқтисодиёти ва уларни режалаштириш;
табиатни муҳофаза қилиш ва табиий манбалардан оқилона фойдаланиш;
бухгалтерлик ҳисоби, хўжалик фаолиятини текшириш ва таҳлил қилиш;
автомобиллар ва двигателларга техника хизмати кўрсатиш ва уларни созлаш;
ЭҲМ ва автоматлаштирилган системалар учун дастурлаш.

Ўқишга 10—11 синф ҳажмида маълумотлилар қабул қилинади.

КИРУВЧИЛАР математика (оғзаки), **она тили ва адабиёт** (иншо) **фанларидан кириш имтиҳонларини топширадилар.**

Қуйидаги ҳужжатлар талаб этилади: директор номига ёзилган ариза, маълумоти тўғрисида ҳужжат (асли), 086/У андозадаги тиббий маълумотнома, 3х4 см. катталикдаги 4 та фотосурат.

Меҳнат дафтарчаси ёки колхозчи дафтарчасининг маъмурият томонидан тасдиқланган кўчирмаси (амалий меҳнат фаолиятига эга бўлганлар ва сиртқи бўлимга кираётганлар учун).

Паспорт, ҳарбий билет ёки қайд этилганлик гувоҳномаси шахсан кўрсатилади.

Кундузги бўлимга аризалар 1 июндан 31 июлгача қабул қилинади, кириш имтиҳонлари 1 августдан, ўқувчиликка қабул қилиш 25 августгача ўтказилади.

Бошқа шаҳарлардан келганларга ётоқхонадан жой берилади.

Кундузги бўлимдаги талабалар нафақа билан таъминланадилар.

Техникум маскани: Тошкент шаҳри—95, Талабалар шаҳарчаси, Қамарнисо кўчаси, 1-уй (10, 28, 34, 82-автобуслар; 12 16-трамвайлар).

«Ўзбегим» кичик корхонасининг ҳисоб чек дафтарчасидаги 021537 дан 021550 гача бўлган рақамли фойдаланилмаган чеклари йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

БИЛДИРИШ

Шу йил 6 июнь, якшанба куни соат 13.00 да Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитасининг Мажлислар залида «Шуъла» адабий уюшмасининг навбатдаги машғулоти ва мушоира ўтказилади. Уюшманинг барча аъзолари ва адабиёт ихлосмандлари таклиф этилади.

Журналистлар сафарга чиқишди

Ёшларнинг ишлари ва муаммолари Ўзбекистон Давлат телерадиокомпанияси «Ёшлик» дастурида режалаштирилган туркум эшиттиришлар мавзуси бўлди. Телевидение ва радио Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитаси билан биргаликда «Ўзбекистон Республикасида давлатнинг ёшларга доир сиёсати асослари тўғрисида»ги қонун қандай амалга оширилаётганини текшира бошладилар. Тошкентлик журналистларнинг дастлабки гуруҳи йигит ва қизларнинг ҳаёти, иши, ўқиши ҳақида ҳикоя қилувчи бир соатлик эшиттиришни тайёрлаш учун Андижон вилоятига жўнаб кетди. Маҳаллий давлат ва жамоат ташкилотларининг камбағал ёшлар оилаларини, етимларни, ногиронларни ижтимоий ҳимоялашга доир фаолиятига катта эътибор бериш мўлжалланган.

Йил охиригача Ўзбекистоннинг ҳамма вилоятларидан ана шундай эшиттиришлар берилади.

(ЎзА мухбири).

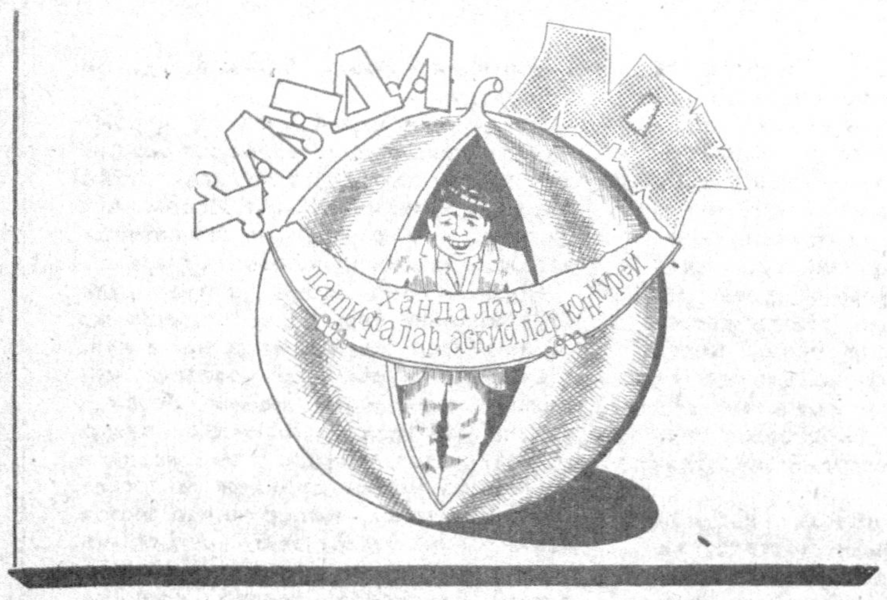

...Дўхтирга кетдим деб яна ичибсиз-а! Сездим, башарангиз Никулинга ўхшаб қолганидан!

— Қўй, ўғлим...

«Хандалак» бўйликкинам, сен унда зор, мен бунда зор

ЁКИ «ҚУВНОҚЛАР ВА ҲАНДАЛАКПУРУШЛАР» КЎРСАТУВИНИНГ «ГАЗЕТНИЙ ВАРИАНТИ»

...ШУМлик қимагин. Онанг сезмай қўяқолсин. Йўқса уйга киргазмайди. Яна туни билан масхарабозга ўхшаб эшик олдида тиржайиб чиқмайлик!

— Ҳм, ТАНИМАДИНГ-А, ном-мард! Берироқ кел, танитиб қўяй...

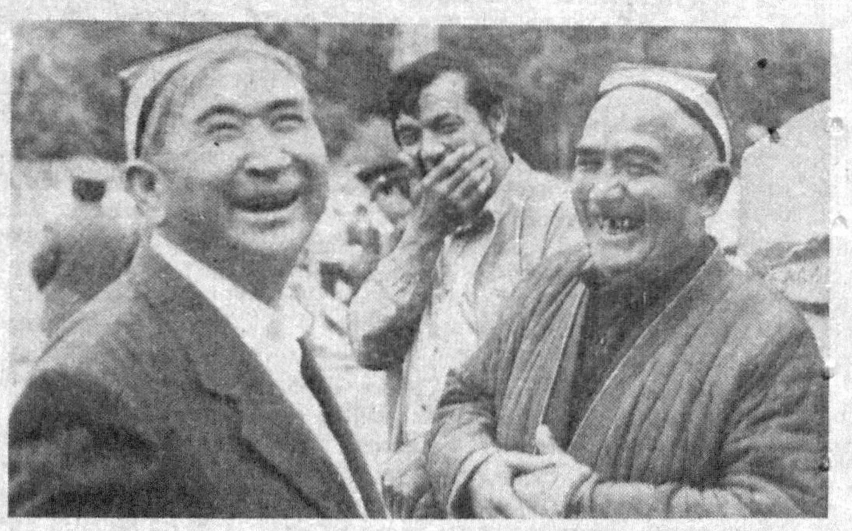

— Хавотир қилманг, йигит. Ҳа энди, ЭРКАК ЭРКАКНИ КЎРСА, ичкиси келади, дардлашгиси келади. Ёки ҳе йўқ бе йўқ...

— Ия, ия, лабингни чўччайтириб нима демоқчисан? Кўзларинг ҳам олайяпти, манавинақа...

— Йўғ-ей акагинам! Шунча хўмрайганлар турганда, кўзимни сизга олайтираманми?

— Шундоқ бўлсин-да, ука. Ҳов, саҳнага чиққан кунингдан сани таърифлаган менман: «Абедсиз яшаш мумкин, лекин Обидсиз яшаш...»

...«Стой куда идёшь?» деб тўхтатволиб интервью олаверасанми?

— Майли-да, устоз, мухбирларга кераги битта интервью ёки латифа экану! Агар, шакар ё совун сўрашганида нима қилардик?

«...Бу — ароқсиз ҳаёт» демайдир. Шунинг учун МАҲАМАДХОН ака, қани бир ҒАЙРАТ қилайлик, зора томоқ...

— Азиз телемуштарийлар! СОАТ миллари вақти-соатимиз, йўғ-ей, кўрсатувимиз вақт-соати ниҳоясига етганини кўрсатяпти. Шундай қилиб «ҚУВЛОҚЛАР ВА ҚОЧОҚЛАР», кечирасиз, «ҚУВНОҚЛАР ВА ҲАНДАЛАКПУРУШЛАР» ҳақидаги қисқа метражли кўрсатувимизнинг дастлабки қисми қисқалиги учун тугади. Давоми, худо хоҳласа бошқа куни давом этади.

Азизлар, суратларни биз ўзимизча изоҳлашга интилдик. Хўш сиз-чи? Уларни қандай ифодалаган бўлардингиз? Хотинларингизни... йўғ-ей, хотларингизни кутамиз.

Кўрсатувни тайёрлаганлар: Ҳожибой, Жакбаралибой, Мирзабек, Обидбой, Абдухолиқбой, Ғайратбой, Шерзодбой ва унинг отаси Анварбой, Хайруллабой (Шум), Абдураҳмон, Соатбой ва бошқа бойлар: яъни мухбир, суратчи мухбир, ҳаттот, муҳаррир, навбатчилар, мусаҳҳиҳлар ва босмачи, йўғ-ей, босмахона ходимлари. Хуллас кўрсатув тамом. Кўзочиб кўришгунча, ХАЙР!

Газета саҳифаланаётганда:

БИРОВНИНГ ҲАҚИ ОШ БЎЛМАЙДИ

Фарғона вилояти прокурорининг катта ёрдамчиси Иброҳим Рустамов қуйидагиларни маълум қилди:

— Аҳолини меъёрлаштирилган озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш соҳасидаги чиқарган фармон ва қарорлар айрим жойларда бажарилмаяпти. Учкўприк тумани прокуратураси ана шу соҳада бир қатор текшириш ва тафтиш ишларини ўтказди. Тумандаги 4-сонли дўкон (мудири У. Акбаров)да 11260 сўмлик гуруч, оқ қанд ва чой эгаларига етказилмасдан сақланаётганлиги аниқланди. Бундай фактлар Деҳқонобод матлубот жамиятига қарашли 1-дўкон (мудири А. Аҳмедов) да ҳам содир этилган. Бировнинг ҳақи ош бўлмайди, деганлари рост экан. Туман прокуратураси ҳар икки иш бўйича жиноят ишлари қўзғади ва сўнгги сўзни айтишни, халқ судига ҳавола этди.

(Ўз мухбиримиз)

Келгуси сонда:

● ОТА-БОЛА ПРОФЕССОРЛАР.

● МАЖНУНТОЛ ТАГИДАГИ ҚОТИЛЛИК.

Бош муҳаррир: Жаббор РАЗЗОҚОВ.

Таҳрир ҳайъати: М.АБДУСАМАТОВА, А.АҲМЕДОВ (бош муҳаррир ўринбосари), К.ЖУМАНИЁЗОВ, З.МАМАДАЛИЕВ, К.РАҲИМОВ, З.РИХСИЕВ (масъул котиб), С.РУСТАМОВ.

Таъсис этувчилар: ЎЗБЕКИСТОН ЁШЛАР ИТТИФОҚИ МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИ ва "ТУРКИСТОН" ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ

газета 1925 йил 8 февралдан "Ёш ленинчи" номи билан чиқа бошлаган.

ТАҲРИРИЯТ: хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; ёшлар сиёсати ҳамда фан ва халқ таълими — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-57-52; иқтисод, қишлоқ ёшлари, спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; ахборот ва бадиий безаш — 32-53-98; тижорат — 32-58-48; қабулхона — 32-56-58.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Нашр кўрсаткичи: 64607

Газетамиз ҳафтанинг сешанба, пайшанба, шанба кунлари чиқади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Маҳкамасининг Ишлар бошқармаси ҳузуридаги «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Манзилгоҳи: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй. 1 2 3 4 5 6

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 00130 Буюртма Г — 285. 64402 нусхада босилди, ҳажми — 2 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Босишга топшириш вақти — 21.00. Босишга топширилди. 22,30 да.